

SOCIALNA MISEL

I. LETNIK

FEBRUAR 1922

MESEČNIK

za vse panoge so-
cialnega in kultur-
nega življenja.

Urejata

A.GOSAR in F.TERSEGLAV

TISK JUGOSLOVANSKE TISKARNE

Štev.
2.

**„Socialna Misel“ izhaja 15. tega vsakega meseca na najmanj
24 straneh.**

Kulturni del urejuje: Franc Terseglav, Ljubljana.

Socialni in ostalo: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Vsebina:

	Stran
K. Osvald, vseučilišni prof.: Potreba socialne vzgoje	41
Dr. Italo Mario Sacco: Univerzalnost krščanske ljudske misli	44
Franc S. Finžgar: Dušni pastir — proletarec	45
Dr. A.: Slovensko-hrvatsko vprašanje	49
Viktor Korošec: Mirovna politika Benedikta XV.	50
Dr. A. Gosar: Nemški centrum in njegov novi program	52
Dr. Engelbert Besednjak: Katoliško vseučilišče v Milanu	56
Franc Terseglav: Mi in marksistični komunizen	60
Pregled: Svetovno-politični položaj	64
Vprašanje gospodarske obnovitve Rusije	65
Bolgarske zadeve	66
Avtonomija Slovaške	67
Srednjeevropski gospodarski blok in lanska pogodba	67
Preorientacija v Rusiji	68
Svetovna politika	69
Julijska Benečija	71
Socialno vprašanje in gibanje	71
Verstvo	72
Revije	72

Odgovorni urednik: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Upravništvo: Jugoslovanska tiskarna, kolportažni oddelek,
Poljanski nasip, Ljubljana.

Stane 25 Din na leto; za Italijo 15 lir; za Ameriko 2 dolarja.

Posamezna številka stane 3 Din.

K. Ozvald, vseučiliščni profesor:

Potreba socialne vzgoje.

Bratje moji, ne bodi vas sram,
da pred oholeži in oblastniki stojite
v belem oblačilu svoje preproščine!
Vaša krona bodi pohlevnost,
vaša svoboda bodi svoboda duše!
Na golih tleh svoje revščine
postavite vsak dan znova tron božji
in vedite, da — kar je izredno,
ni tudi veliko, da — oholost ne traja na
vekov vekel!

Rabindranath Tagore.¹

Ako bi hoteli danes našega človeka kralko in točno označiti, bi nemara v ta namen zadostovala ena edina beseda: nezadovoljen! In sicer je ta človek v prvi vrsti nezadovoljen z gospodarskimi pa političnimi razmerami, v katerih živi. A tudi drugod to pač ne bo drugače, ker sta gospodarstvo in politika, kakor veli F. W. Foerster v svoji naj-novejši knjigi (*«Christus und das menschliche Leben»*, 1922), vobče danes hudo bolna — vse do svojega mozga. Drob jima namreč razjedajo dvojni bacili: skrajni egoizem pa najodurnejši materializem — *«Mischinfektion»*.

Bo pač treba »reform«, gospodarskih in političnih, tako morda poročete. Ali v ta pač v naglici zapisan recept nimam prav nič kaj zaupanja. *«Réparer ne suffit pas, il faut construire!»* V znamenju tega gesla vabijo prireditelji ves kulturni svet, in tudi nas, na tretji mednarodni kongres za nravstveno vzgojo, ki bo koncem julija 1922 zboroval v Ženevi. Krpati ni dovolj, zidati bo treba! To se pravi, trebalo bi kar največ posameznih oseb tako ali tako pripraviti do tega, da se v svoji nezadovoljnosti zamislijo, da zlu prodrejo do korena ter potem začno drugače govoriti in tudi drugače živeti, nego danes.

Toda o sedanjí generaciji si ne delajmo nikakih iluzij! Vsaj z ozirom na nje odrastli del pač lahko rečemo, da, kar je, to je. Oklenimo se rajši mladine, ki o njej vendar tako radi deklamiramo, da je up in nada boljše bodočnosti — če nam je namreč res še kaj mari, da vsaj v bodočnosti namesto sedanjega vsesplošnega razdiranja stopi prepotrebno pozitivno grajenje, ter poskrbimo, da naša mladina v šolski in zlasti še v pošolski dobi postane deležna kar najgloblje socialne vzgoje! Z drugimi besedami: prizadevajmo si, našim otrokom, mladeničem in dekletom globoko v srce vsaditi živo zavest, da n. pr. v boju za življenje nikdar ne sme biti najvišje geslo »uspeh za vsako ceno!«, da ne smem vsega izvršiti, kar mi morda v uho šepeče trenutni instinkt ali grobo egoističen utrip mojega jaza ali pa gon za ohranitev samega sebe, da se marveč moram ozirati tudi na pravice sočloveka, da je značaj v življenju bolj solidno sredstvo, ko pa lokavost, da te pošteno dana beseda brezpogojno veže, da je treba visoko v čisljih imeti

¹ *«Solnčni zahod stoletja»* — v svoji knjigi o nacionalizmu, 1918.

nezapisane etične zakone, da v življenju ni dovolj, samo jemati, ampak da je treba tudi žrtev, itd. itd. In pa da vse to velja tudi za medsebojne odnose celih socialnih skupin: razredov, narodov, držav!

V tem oziru je naša vzgoja brezdvomno »kriva dokaj zamud«. Saj je pač naloga vzgoje, pomagati gojencu do tega, da postane kdaj tak človek, ki bo v prid in zadovoljstvo ne le samemu sebi, ampak tudi drugim. Toda kdor vse premeri, ne zameri, pravi pregovor. In kdor ve, kakšen da je bil položaj slovenstva skozi dolga stoletja vse do našega osvobojenja, ta pač ne bo s kdovekako gorečnostjo pobral najbližjega kamna in ga vrgel v slovenske zamudnike na polju socialne vzgoje. V kolikor smo (kot učitelji, duhovniki, pisatelji in pesniki, ljudski govorniki...) sami imeli svojo vzgojo v roki, nam, to bi moralo biti znano, ni bila toliko v mislih socialna, temveč predvsem narodna vzgoja našega človeka. Naravnost življenjski instinkt nam je veleval, na vse moči razpihovati plamen narodne zavesti v duši tega človeka, da bi se tako do konca ohranila in čim bolj utrdila enotnost tiste zajednice duha, ki ji pravimo narod in ki je čudovit, neusahljiv vir vseh kulturotvornih sil kakega plemena. Kakor budno čuječe vestalke smo s svetim navdušenjem, zlasti v leposlovju, ta plamen negovali ter ga, osobito po časopisju, varovali pred vseh vrst viharji, dokler ni slednjič prišla in ga, vzhičeno pozdravljena, vzela v svoje varstvo — svoboda. Tako je naš s toliko skrbjo in tako dolgo čuvani narodni zaklad slednjič prišel v oblast tiste življenjske zajednice, ki se imenuje država in ki je urejevalec pa razdeljevalec vseh v narodu nakopičenih kulturnih sil. Naj bi ga tako upravljala, da v kar največji meri oplodi jugoslovansko kulturo v vseh panogah: gospodarstvo, politiko, tehniko, znanstvo, umetnost, verstvo, nravnost.

Za gojitev narodne zavesti, ta blagoslovljeni studenec narodovih sil, nam torej danes ni več treba trošiti toliko energij, kakor pred vojno. Z našo osvoboditvijo se je osvobodil tudi velik kvantum naših, prej različno vezanih energij. S tem, da je naš narod postal integralen del kraljevine SHS, je tudi naša kulturna njiva bila globoko izorana za setev stvarjajočih duhov: dalekoglednih politikov, velikih umetnikov, samostvornih znanstvenikov, razboritih vzgojevalcev..., ki nam jih vseh Bog daj kar največ.

Nov način življenja pa sam po sebi prinaša tudi novih nalog. Ko je slovenski človek postal jugoslovanski državljani ter tako tudi soodgovoren za notranje življenje, rast in procvit pa za vnanjo usodo kraljevine SHS, je zanj obenem s tem bilo dano manj ali več nevarnosti, da mu duha okuži tisti divji izrastek zapadnoevropske politične kulture, ki se imenuje nacionalizem oziroma imperializem in ki ga je pred kratkim, v svarilo svojim indijskim rojakom, Rabindranath Tagore pokazal v pravi luči. Grozen moloh! »Vedno mu je v mislih, kako bi druge brzdal ali pa uničil. Njegova nagnjenja so kanibalska, ker bi hotel od tega živeti, kar drugi narodi nujno potrebujejo za svoje življenje, ter bi najrajši požrl vso

njihovo bodočnost. Brez prestanka se boji, da bi si tudi kako drugo pleme pridobilo kaj veljave, ter proglašja to za nevarnost. Zato pa si prizadeva, vsako kal za razmah izven svojih mej udušiti na tak način, da slabejša plemena tišči k tlom, kjer bi naj hiral za vse večne čase. Še predno je te vrste politična kultura zavladata ter svoje lačno žrelo širom odprla, da pogoltne cele dele sveta, tudi takrat že je svet doživljal vojne, rope in nasilno menjavanje prestolov, čemur je vsikdar sledila beda; nikoli poprej pa ni videl tako strašne in brezupne grabežljivosti, nikdar poprej ni en narod skušal drugega naravnost požreti, v nobeni izmed prejšnjih dob ne najdemo tako gorostasnih strojev za razsekavanje celih svetov in pa takih izrodov ljubosumnosti, ki imajo venomer svoje gnusne zobe in parklje pripravljene, si medsebojno razparati trebuh. Ta politična kultura je sicer znanstvena, ne pa človeška...» (Rabindranath Tagore: Nationalismus; München 1918.)

In kako našega človeka, osobito naš podmladek, z ene strani občuvati pred epidemijo nacionalizma pa raznih vrst strupenimi plini, ki se dvigajo iz nacionalistične miselnosti, a kako mu z druge strani pokazati pota in cilje pravega sožitja med posameznimi osebami pa celokupnimi zajednicami, to smatram danes za veliko vprašanje in nalogo, vredno znoja naših najboljših pedagogov — v šoli in v življenju.

Vzgajanje človeka v smislu socialnih zahtevkov življenja je težka naloga, brez dvoma neprimerno težja od odgoje v smislu narodnih vzorov. Le pomislimo n. pr., da je naša narodna zavest precej izdatno živela od — lirike! A za privzgojitev socialnega mišljenja pa dejanja in nehanja bosta vzgojevalec in gojenec pred vsem drugim morala opustiti kakršnokoli neplodno umovanje, brezpogojno bosta morala stopiti na realna tla ter temeljito uvaževati tiste žive odnose, ki vežejo človeka s človekom. Sicer pa tudi na tem polju ne bo treba ravno ledine orati, ker i tukaj prav nič ne primanjkuje velikih in največjih inspiracij. Že na početnem koncu razvojne črte stojita Platon in Kristus s svojimi nauki; a na našem so n. pr. ameriški filozof James, »ki ne izgublja izpred oči človeške nature ter odtod izvaja naravnih sredstev za bogatejše in lepše življenje«, ali F o e r s t e r, ki ga recimo v delih »Politische Ethik und politische Pädagogik«, »Weltpolitik und Weltgewissen«, »Christus und das menschliche Leben« diči čudovit »Wirklichkeitssinn«, ali D o s t o j e v s k i j, kateri je v svojem spisu »Kaj nam je Azija?« (1881) izrekel mesijanske besede, da Rusija prinaša v človeštvo docela samo-svojo idejo, vse drugačno, ko pa Evropa, ali pa naš vedec in videc P r e š e r e n, ki je, ko smo narodno jedva shodili, že zaklical, da

živé naj vsi narodi,
ki hrepene dočakat' dan,
da, koder solnce hodi,
prepir iz sveta bo pregnan;
da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak! —

Naj bi se kot prvi korak k novemu, večjemu in globljemu, to je edino pravemu življenju med nami, čimprej vseh vrst šolske čitanke pomladile v znamenju — socialne pedagogike! Ob primernih zgledih začnimo v njih mladini živo ilustrirati, da je človek — »socialno bitje in ne pes, ki tam kje v kotu gloje svojo kost« (Foerster).

Dr. Italo Mario Sacco,

član italijanske ljudske stranke, bivši delegat
Italije na mednarodnem washingtonskem kongresu za delavsko vprašanje:

Univerzalnost krščanske ljudske misli.

Izredno me veseli, da se morem odzvati vabilu, ki mi prihaja od strani odličnega in dragega prijatelja, naj stopim med sotrudnike »Socialne Misli«. Zakaj sem mnenja, da bo vse internacionalno stremljenje, naj bo socialistično ali krščansko, ostalo utopija, dokler se ne ustvari možnost in primernost dobrega, mirnega in pristrčnega sožitja med Slovani in Italijani v mejah države.¹ In jaz, ki sem prepričan internacionalist, toda brez prekomernih iluzij, smatram za dolžnost vsakogar, ki misli kakor jaz, da doprinese po možnosti svoj delež k stvari, ki je danes še zelo težavna.

Gotovo ne bodo politični kompromisi in tudi ne volivne intrige mogle združiti dveh različnih narodov za eno misel in en cilj; samo tvorna zgodovinska sila jih bo mogla privedi in priritati na eno in isto pot: namreč skupnost socialnih teženj po reformah, po pravičnejših zakonih, po dosegi npravnega in gospodarskega reda, po socialni preuredbi, t. j. takí, da bo v njej mogoče — neglede na različnost jezika in plemena — uničiti stare plemenske račune, mržnjo in v sedanjih razmerah neizogibne narodne represalije.

Kar se tiče Italije, nismo glede na socialne reforme posebno smeli; niti takoj neposredno po vojni, ko so vse države tekmovala med seboj na poti najradikalnejših agrarnih reform, kakor se niso izvajale že nekaj stoletij, ni Italija imela tistega poguma.

Ko so namreč nove države srednje Evrope, Poljska, Čeho-Slovakija, zedinjeno kraljestvo Srbo-Hrvato-Slovencev, Ogrska in nemška republika, bile energično na delu, da zavarujejo interese države, je Italija premagovala težko notranjo krizo po zaslugi aktivnega in energičnega delovanja nove ljudske stranke (P. P. I.), ki je takoj zahtevala nekatere reforme političnega značaja, ki so imele ta uspeh, da so odvrnile boljševidem od njegovih prevratnih blodenj in ga prisilile, da je sprejel tekmo na skupni platformi volivnega boja. To je bila prva skrb ljudske stranke in njena prva zmagá, izvojevana že pred volitvami. Po tem pa je direktna in indi-

¹ Odlični politik in pisatelj ima pred očmi Julijsko Benečijo. — Uredn.

rektna odgovornost, ki jo je ljudska stranka sprejela s tem, da je morala sodelovati pri vladi, stranki branila postaviti na dnevni red bolj daleko-sežne gospodarske in pravne reforme.

Žalibog pa italijanska socialistična stranka (P. S. I.) namesto da izvaja pozitiven, četudi še tako smel program reform, dokazuje, da nima nikakršne iniciative, razen če gre za antiklerikalno demagogijo.

Ker torej manjšinske stranke ne dajo iniciative, in ker brez soglasja drugih strank v večini ne more začeti globokih reform, bi se utegnilo nepoznavalcu duha in temeljev ljudske stranke zdeti, da je P. P. I. ali boječ ali pa nedelaven. Toda želeti je, da to, česar ne more storiti ljudska stranka, ne da bi zbudila odpor liberalnih strank, s katerimi deli odgovornost za vlado, naredijo strokovne organizacije in kooperative. Največja sila obnove in preuredbe leži v njih, in le-te organizacije so tista tla, na katerih se morajo najti — brez razlike jezika — vsi oni, kateri verujejo v krščanski prerod, v družabni red, v katerem se bo tvorna sila našega gospodarsko-socialnega nauka očitovala in zmagala.

Ljudska stranka ima socialne reforme pripravljene, da jih v ugodnem trenutku predloži javnemu mnenju in vladi; zaenkrat pa je treba dokazati, da ljudska stranka ni stranka, kateri bi šlo zgolj za kakšno presenetljivo zunanjo agitacijo za socialne reforme, za katere javnost ni dozorela, ampak da je resna stranka, ki postavlja velika socialna vprašanja na dnevni red, kadar je gotova, da vsa država ali vsaj vsi prizadeti tako reformo s popolno zavestjo hočejo in so trdno pripravljeni, da jo dosežejo.

V Bolonji je ljudska stranka na svojem I. državnem kongresu sprejela resolucijo, katera izreka misel, da se mora stremiti za tem, da bo kapital služil delu namesto da delo služi kapitalu. To je kratko, toda vsebuje naravnost popoln prevrat današnjega gospodarskega reda. Program je tu in je očarujoč; dospeli pa bomo tudi do dne, ko bodo privrele skupaj vse potrebne energije, da se doseže. Pripraviti te sile, kazati in udeleževati univerzalnost našega socialnega nauka pacifikacije sveta — to je naloga vsakogar, ki čuti dolžnost, da sodeluje pri veličastnem delu krščanske vzpostavitve človeške družbe.

Franc S. Finžgar:

Dušni pastir — proletarec.

Nekoč je bila pri meni v pisarni gospa s Hrvatskega, ko vstopi kmet, golorok in delavniški, kot je prišel z njive. »Kaj novega, oče?« ga potrep-ljem po rami. Ko opravi, se oglasi gospa: »Čujte, ali Vi tako občujete s kmeti? Tako kameradski?« — »Kako naj bi drugače, gospa? Vsak župljan je vendar moj prijatelj.« — In na dolgo mi je popisovala čudne ceremonije in poklone in čakanja, ki da so v navadi v njeni domovini,

kadar pride kmet do svojega prečastnega. — »To je pri nas že dolgo zmagano stališče. Cesaropapizem in srednjeveški nazor, da je župnik veja na deblu plemstva, je za nas samo še zgodovina in drugega nič.« — »Sedaj razumem ljudske stranke, razumem vaše organizacije, kulturne in politične...«

Tega pomenka sem se domislil, ko poskušam sprožiti nekaj misli pod zgornji naslov.

Pastorala, dušnopastirsko delo, je in mora biti sol ljudske duše v moralnem, kulturnem, civilizatoričnem in vsled tega tudi v političnem smislu, kadar je politika resnična skrb za javni blagor, kar edino bi vedno morala biti. Kristus je bil dobri pastir, prvi, ki se je smel tako imenovati. Njegova pastirska pot je bila že na sveto noč med pastirje-proletarce in ga je vodila mimo ribičev, kmetov, delavcev vseskozi do Kalvarije. V vseh evangelijih ne zasledimo besedice o politiki v današnjem pomenu, in vendar je bilo od njega ustanovljeno dušnopastirsko deło, tisto, ki je sčasoma strlo vse tedanje politične, delovnemu ljudstvu krivične družabne uredbe. Prvi kristjani so bili svež, kremenotrdni državotvorni element, zaeno pa brez bomb in atentatov tedanji vladi tiste materialistične dobe silno nevarni in zato od takih vlad kot »prevraten« element tudi preganjani.

Popolnoma naravno in človeško se je zasukala logika kesnejših vlad, ki so spoznavale v krščanstvu resnično državotvorno silo, in so zato, sebične kakor so vse vlade bile in so še, izrabljale krščanstvo prepogosto zase, v korist svoji moči, svojemu blesku in tudi lahkoživju. Ker pa krščanstvo kakor tudi noben drugi nauk ne visi v zraku — kako bi verovali, če nimajo nikogar, ki bi jim pridigoval? — je bila skrb vlad, da so pridigarje krščanstva ščitili, obdarjali, obkroževali s sijajem. To pa je imelo čestokrat za posledico, da se je pri posameznikih pastirskega zvanja — pri visokih in nizkih — udomačila komodnost, se razšopiril napuh, se zatemnila deviza Kristusova: »Kdor hoče za menoj — v pastirstvo — naj zataji samega sebe« — in so se neredko pastirji začeli skrivati pod plašče vlad, se prijemali za široke rokave grofov in magnatov in so bili prepričani, da ti mogočnjaki vzdržujejo vero in krščanstvo. V teh napakah in v taki miselnosti je iskati tistih ugodnih tal, na katerih so se iz raznih vzrokov nastali razkoli in krivoverstva mogli bohotno razširjati med ljudstvom. Taka miselnost je še pred petdesetimi leti »gorečnike« gnala v to, da so z orožniki silili fante k velikonočnemu izpraševanju, taka miselnost je rodila toliko žalostnih prislovic, ki so krožile na rovaš duhovskega stanu tudi med našim narodom.

In prav to, sodim jaz, je bilo mnogo, če ne zvečine vzrok, da se dušno pastirstvo ni pravočasno orientiralo v dobi, ko se je človeška družba začela izrazito deliti med proletarce in kapitaliste. Cerkev kot taka je bila načeloma vedno pravilno orientirana, toda človeška slabost in slabičnost tega in onega služabnika je zgrešila zdaj več, zdaj manj pot, po kateri bi se dali ideali krščanske cerkve najboljše uresničiti, ne redko-

krat pa se je cilj sam izgubil pred očmi ali pa celo popolnoma zamenjal z nepravim. Zato je bilo mogoče, da so materialistični zvodniki zgrabili mase in jih na milijone odtujili krščanstvu, ki je edini životvorni nauk socialne ljubezni, pravice in poštenja, izvirajoč iz vere, iz večnosti in pretvarjajoč človeka v brata med brati, v skrbnega očeta, v ljubezni polno mater, v hvaležnega sina in pravičnega vladarja. Da, pravičnega vladarja, naj je ta kronana glava, fabrikant, gospodar ali karkoli! Le prežal, da je vplivala protekcija vladajočih na dušnega pastirja mnogokrat kvarno: Izpodjedala jim je moč Kristusovo, njegov pogum in pripravljenost dati tudi življenje za brate, da jih otmo krivic. »Bodite pokorni vsaki oblasti« — in »dajte cesarju, kar je cesarjevega« — ta nauk se je, oprt na potrebo avtoritete, tako razbohotal, da je marsikako pastirsko oko zamižalo pred krivico mogotca. Krek nam je rekel v semenišču: »To se tako krivično pretirava, kot da bi na vsako kronano glavo priletel sv. Duh iz nebes in bi se vsedel nanjo.« Vse to pa je imelo za posledico, da je ljudska, trpinova duša, tam, kjer je instinktivno slutila slabost pastirjev nasproti mogotcem, videla tudi njih udobnost in bogastvo prebend, ni več vanje zaupala in je nastavila uho drugim, ki so jo prečesto varali. Nasprotno pa nam zgodovina dokazuje, da je ljudska duša ostala po veliki večini zvesta dušnim pastirjem tam, kjer so ti od svojih skromnih, često revnih dohodkov delili še to malo z revnimi in jih ni mogla nobena kleveta židovskega kapitalizma ogtargati od njih, ko je bila laž preočitna.

Kljub temu pa moramo ugotoviti sledeče dejstvo: Materialistični svetovni nazor, ki je zbankrotiral tako strašno, da se zvija v krčih vesoljni svet in da državniki dreve kot nori od konference do konference ter skušajo reševati — ne rešijo pa nič — ta nazor je rodil veliko pohujšanje v ljudskih dušah. Njihove oči gledajo vsled splošne bede — kdo bi jim zameril? — preveč materialistično. Kakor so na splošno še prežeti vere in njenih moralnih principov, ugaša v masah čut za to, da so jim za ohranitev teh principov potrebni dušni pastirji. Vlade slutijo in čutijo to ugašanje, pa se z grozničavo strahopetnostjo obdajajo z bajoneti, zaeno pa zadrgavajo stradalno vrv krog vratov dušnih pastirjev. Meni se zdi ta proces naravnost od previdnosti določen. Treba je, da se spokorimo za grehe prednikov, treba je, da nas sedanja naša stiska zveže najtesneje s proletariatom v trpljenju in ljubezni, in tedaj se bo v ljudstvu, v kolikor je bil zabrisan, vnovič oživil čut in zavest: Vi, dušni pastirji, ste naši, Vi ste resnično tisti, ki pasete čredo, ne pa sebe! Takrat se ne bo več dobršen procent ljudstva, vernega ljudstva, tiho v pest smejal, če bo videl, da se godi njegovemu dušnemu pastirju krivica, da trpi bedo, kot se smeje — pohujšan — danes. Pedagogi, filozofi svetovnega slovesa pišejo danes knjige, kakega pomena da je za obnovo duš, za preorientacijo — vera. Da — toda ne vera, izkvarjena v ustih svojih izpovedovalcev v učenje, da je končno vseeno, kar se godi in kako se godi na svetu, ampak živa, dejavna, plodotvorna vera javne pravice, ljubezni in poštenja, ki zažge dosti moči in uvidevnosti v

žilah ljudstva, da bo vsako vlado in vsakega ministra — slugo ljudstva — neusmiljeno tiralo pred svoj sodni stol, kakor hitro bo zasledilo kakršnoli korupcijo ali vladanje, ki bi iztegal roko po svetinjah vsakega naroda — naj je to njegova že v krvi in kosti vkristalizirana vera, ali njegov jezik, njegova svojska kultura itd. Ta moč in to spoznanje pa bo potekalo samo iz onih src, ki so sama očiščena, ki jim je to, kar je svetega, zares sveto, ki sama niso pokvarjena, ki poznajo notranjo pravno in jo tudi na zunaj udeležujejo.

Do tega cilja pa voditi dve poti: Ena dušno pastirstvo z vsemi žrtvami, z vso samoodpovedjo, z vso ljubeznijo in neprestanim iskanjem biserov, ki tiče v dnu src, dasi so morda povrhu zasuti z vso mogočo človeško revščino in grehotami. Nič ne bo tu hasnil nervozni formalizem tistega pastirja, ki meri dolgost sukenj in pretuhtava njih barve, ki meri post na unče, ki misli, da se dajo ljudje urediti kot žveplenke v škatlici, nič, ampak samo žrtve in ljubezen do ljudstva in pogum Janeza ob Jordanu. Vse te lastnosti niso sicer v cerkvi nikoli zamrle, lokalno in personalno so bile pa zabrisane tuintam zlasti po človeški slabosti, ki je izvirala iz brezskrbne komodnosti, ta pa iz sebične vladne zaščite. Zato sem zgoraj trdil, da je ravnanje vlade, kakor ga je započela v svoji kratkovidnosti s katoliškim duhovništvom, naravnost previdnostno. Iz ljudskih mas gine ona vedno mrmrajoča zavist, ki je vsak vinar v žepu dušnega pastirja izpremenila v cekin, rase pa zavest, da smo odkrhnjeni od veje kapitalizma in odgnani od bogato pogrnjene vladne mize po maksimi politika dr. Žerjava, ki je izjavil: »Še to malo podpora bi Vam morali odtegniti, dokler ne boste vsi centralisti.« Iz te ljudske zavesti bo raslo spoznanje, da je dušni pastir zavoljo ljudstva, reven med revnimi, brat med brati, delavec med delavci. Iz evangelija potekajoča ljubezen, pravica in poštenje bo delala brez politike kremenito trdno državno politiko in brez paragrafov ustvarila forum najvišje sodbe zoper vse ljudske škodljivce.

To je ena pot — težka, toda idealna z velikimi realnimi posledicami.

Drugo pot utegne nastopiti ljudstvo tedaj, če je zlo v njem tako prevladalo, da bi zavrnilo vsako dušnopastirsko delo. Tedaj pa bo sila zla vrgla narod ob tla, da se bo krivil v bedi in bolečini — pa se bo iz nje prebudil in sodil tudi nedolžne po krivici. V tem pa se bo zlo pičilo kot škorpion samega sebe na glavo in po prestanih grozotah bo ljudstvo seglo spet po evangeliju — kakor še vselej.

Iz ljubezni do naroda, kakor je bridka, želimo prve poti.

Dr. A.:

Slovensko-hrvatsko vprašanje.

V ospredju političnega zanimanja stoji v Jugoslaviji še vedno vprašanje o notranji ureditvi države. Radikalna in demokratska stranka zagovarjata centralistično ureditev. Njima se je pridružila socialna demokracija. Slovenska in hrvatska ljudska stranka zahtevata razdelitev države v pokrajine, katerim se naj da samouprava z obširnimi zakonodajstvom. V stvari zahtevata isto Hrvatska Zajednica in jugoslovanska republikanska stranka. Protić bi želel razdeliti državo v obširne pokrajine, katerim bi se naj ne po ustavi, nego po zakonodajni skupščini določil samoupravni delokrog. Radićeva stranka zavzema stališče, da je treba njo pripoznati kot zastopnico suverene hrvatske republike, ki potom svobodnega sporazuma opredeli meje republike ter eventualno tudi skupne zadeve z drugimi jugoslovanskimi državami, s katerimi bi bila voljna mednarodno nastopati tudi kot enota. Zemljoradniška stranka se izreka za avtonomijo, istotako narodnosocialistična stranka in skupina okoli »Sl. Tribune«, a njihov program v tem oziru še ni jasno dograjen.

Vse stranke so torej za državno edinstvo, le Radićeva stranka pogojno. Ako se pogodim, smo skupaj, ako ne, vztrajam na zahtevi, da se ustvari samostojna nevtralna hrvatska republika. Samostojna bi postala »hrvatska republika«, ako v to privoli ostali del Jugoslavije, ali ako si samostojnost pribori s silo, ali pa, če nemirni časi neustaljenega svetovnega položaja sami prinesejo možnost drugačne razdelitve na evropski karti. Srbska politika St. Protić in Lj. Jovanović sta izjavila, da bi v najskrajnejšem slučaju pristala na mirno amputacijo hrvatskega teritorija. Da bi si Radićeva struja mogla z lastno silo priboriti samostojnost in neodvisnost, je izključeno. Čakati na evropski ali vsaj srednjeevropski metož, pa pomeni čakati na nekaj, o čemer ne vemo, da-li bo prišlo, kdaj bo prišlo in kaj bo prineslo.

Mnoge Slovence vznemirja, kaj potem, ako pride St. Protić na površje in se mu bo treba odločiti za skrajni slučaj, da amputira čisto hrvatski teritorij. Ali naj zahtevamo, da se tudi Slovenija amputira kot samostojna država ali pa naj ostanemo še nadalje v Jugoslaviji, v kateri bi bilo po odcepitvi Hrvatske še manj nesrbskega elementa. Neglede na to, da ne vemo, ali bi sosedi hoteli dovoliti in pripoznati nevtravno samostojno Slovenijo, bi bila ta državica gospodarsko šibka in odvisna, a njena politična eksistenca vedno v nevarnosti, ravnotako v nevarnosti kakor eksistenca male Hrvatske. Da bi se utopili v mali Hrvatski, to po sedanjem razpoloženju menda vsak Slovenec odklanja, sicer pa tudi ta spojitev ne bi odstranila nevarnosti, ki bi tej majhni tvorbi pretila glede njenega obstoja.

Po vsestranskem premišljanju je in ostane edino naravno, da ostanejo združeni vsi Jugoslovani v eni državi, katera pa naj se notranje uredi tako, da se bo omogočilo neovirano nadaljevanje kulturnega in gospodar-

skega razvoja poedinih delov te države, ki so pod vplivom zgodovine stekli različno stopnjo kulturnega in gospodarskega življenja. Centralizem se mora odklanjati, ne samo z ozirom na veliko neenakost v notranjem razvoju posameznih delov države, temveč tudi, ker je centralizem oblika notranje uprave, ki za večje države ni prikladna in za kulturne države nazadnjaška. Jellinek navaja med vzroki, ki zahtevajo decentralizacijo: globoka narodna nasprotja med prebivalstvom; dalekosežne kulturne razlike med posameznimi deli države; nemogočnost iz središča spoznavati realne življenske prilike; nesposobnost upravljanja od strani birokracije, ki je narodu tuja in socialno od njega ločena; želja razširiti javni delokrog naroda in tako vzbuditi njegov interes na državi; povečati čut odgovornosti naroda; ozir na krajevne in stanovske zahteve v zakonodaji in upravi; itd. (Allg. Staatslehre, 3. izd. str. 628.)

Skupne zadeve pokrajin se lahko omejijo na minimum, avtonomija naj ima najširši obseg, a sedanja država je nam v nacionalnem oziru najmočnejša zaščita. Kako doseči dalekosežno avtonomijo, je stvar taktike. Mogoča je ali aktivna ali pasivna opozicija. Izbrati je pot, ki je za narodne mase najprikladnejša, da ostanejo zveste stvarnemu programu.

Viktor Korošec:

Mirovna politika Benedikta XV.

Dne 22. januarja je izdahlil svojo plemenito dušo Benedikt XV., diplomat in pravnik na papeškem prestolu. Vladal je le dobrih sedem let, pa je zato vladal med svetovno vojsko in si s svojim delom za pomirjenje sveta zagotovil mesto med največjimi papeži. Kakor je njegov vzornik Leon XIII. s svojimi okrožnicami dal temeljne smernice krščanskosocialnemu gibanju ter ga tako-rekoč organično vključil v območje cerkvenega delovnega programa, tako je Benedikt XV. začrtal cerkvi njeno najvažnejšo nalogo za XX. stoletje: delati na to, da se ustvarijo med državami novi pravni odnošaji na temelju krščanske etike.

Drugi mesec je divjala svetovna vojna, ko je zasedel Benedikt XV. papeški prestol. Jasno je videl, da so vzroki strašnega sovraštva globoko v nekrščanski socialni uredbi družbe. Na eni strani je namreč po njegovih besedah neurejeni pohlep po imetju razdelil družbo v dva razreda, bogatine in reveže, ki se sovražijo med seboj. Na drugi strani pa je »prezentni bog« modernne države zavrgel krščanska načela kot podlago za meddržavno življenje.

Izhajajoč s tega stališča, je Benedikt XV., ki ni mogel ustaviti »nepotrebne klanja«, varujoč z izvanrednim taktom na obe strani dobrohotno nevtralnost, pripravljal teren za pomirjenje sovražnih taborov v najugodnejšem trenutku, ko bi se pri vseh brez izjeme pojavila želja ne po kratkotrajnem, ampak po pravičnem in trajnem svetovnem miru. Z okrožnicami, poslanicami, nagovori se je obračal skozi tri leta (1914—1917) do vladarjev in držav ter jih rotil, »naj bo že dovolj razvalin, dovolj prelite krvi«. Opozarjal jih je, da so vsi ljudje »sinovi enega Očeta«, člani »iste človeške družbe«, da je Kristus učil vse brez razlike moliti Očca našega, da je na križu prelił svojo kri za vse in nas tako združil v eno telo, da bi se med seboj ljubili, kakor vlada soglasje med udi

istega telesa. »Druga so pota in drugi so načini, da se popravi kršitev kake krivice«.

Kakor hitro je bil svetovni položaj toliko razjasnjen, da je bilo mogoče započeti realno mirovno akcijo, je stopil dne 1. avgusta 1917 s konkretnimi predlogi pred poglavarje vojskujočih se držav. Če primerjamo njegovo noto z drugimi mirovnimi formulami, ji moramo na vsak način priznati veliko dovršenost in popolnost, zlasti ker edino ona zares tudi podaja način realne garancije, kako izločiti vojno iz meddržavnega življenja.

Asquith je postavil formulo o izpraznitvi in obnovitvi zasedenih dežel in jamstva, da se taka vojna ne bo več ponovila.

Wilson je v poslanici dne 22. januarja 1917 zahteval svobodo morja, omejitev oboroževanja in vlado, ki se opira na pritrditev vladanih ali samoopredeljenje.

Ruska revolucija je zahtevala mir »brez aneksij in kontribucij«.

Papeževa nota ne vsebuje le vsega tega, ampak vse te formulacije nadkriljuje. Poleg teritorialnih predlogov (izpraznitev zasedenega ozemlja, načelna odpoved vsaki odškodnini, sporazumna rešitev mejnih vprašanj, zadovoljitev upravičenih narodnih teženj v skladu s splošno blaginjo) nam podaja tudi načela, na podlagi katerih naj se zgradi bodoča mirovna stavba človeštva (razsodišče, brezpogojna razorožitev, svoboda morja).

Nemčija in Avstro-Ogrska sta odgovorili v uradni prijazen tonu, toda o glavnih zahtevah sta sploh molčali, Wilson je odgovoril iskreno, ostala antanta pa uradno sploh nič.

Po poldrugem letu je napočilo šele premirje, toda pariški mir (versajski, senžermenski, neiljski) je delo nasilnega diktata mogočnih nad slabejšimi, sile nad pravico. Na zahtevo Italije je bil z londonsko pogodbo (1915) dostop papeža na mirovno konferenco onemogočen in ni se čuditi, da so diktatorji tudi tako hitro pozabili na velike ideje o svobodi morja, samoodločbi narodov, zvezi narodov, razoroževanju, kakor hitro so prišli do možnosti, da jih izvedejo. Zato vzklika papež po končani vojni v okrožnici: »Pacem, Dei munus pulcherrimum«: »Če je skoro povsod vojna nekako ponehala in so podpisani nekateri mirovni dogovori, so vendarle ostale kali starega neprijateljstva in... noben mir ne more obstati, ... če po spravi v medsebojni ljubezni ne prenehajo sovražnosti in stara neprijateljstva.«

Vsi vidimo, kako se zdaj vrstijo konference državnikov druga za drugo, San Remo, London, Washington, Cannes in Genova. Kaj pomagajo najlepše teorije, če pa podstava ne drži, kaj še tako dovršen sistem, če manjka podlage! Edina mogoča podlaga urejenega mednarodnega življenja pa so načela krščanske pravičnosti in ljubezni. Benediktu XV. gre zgodovinska zasluga, da nam je podal velike smernice za to. Oglejmo si jih na kratko.

Kakor je Kristus hotel obnoviti v ljudeh kraljestvo miru na temelju krščanske ljubezni do bližnjega, civitatem Dei, carstvo božje na zemlji, tako mora in more biti edino le-to temeljna norma vsega mednarodnega občejanja. »Ni nam reč,« pravi Benedikt, »drugačna evangeljska zapoved o ljubezni za posameznike in drugačna za države in narode, ki se sestavljajo iz posameznikov.« Na tej podlagi naj osnujejo narodi in države »eno zvezo (consociatio) ali bolje družino«, ki bo varovala svobodo posameznih držav in ohranila red v človeški družbi; njena naloga bo tudi čuvati svobodo (libera potestas) in integriteto posameznih narodov. Veličasten je ta zamisel zveze narodov, ki naj bi bila zunanji izraz enotnosti človeštva. Zasedujemo jo lahko skozi vsa stoletja krščanstva. Zadostuje naj, če navedemo Avgušтина, Tomaža, Danteja, Pierre Dubois, Komenskega, Novalisa, Solovjova. Moderni nazor o »absolutno suvereni državi« jo teoretično sicer odklanja, toda dejstvo, da obstoja meddržavno pravo, jo dejansko vpostavlja. Odkod pravo,

če ne iz družbe, odkod meddržavno pravo, če naj ni njega izhodišče ena svetovna država nad vsemi drugimi?

Nujna posledica zveze narodov je zahteva, da se mestu surove sile orožja povsod uveljavlja pravo. Zato se ustanovi zvezno razsodišče, ki mora imeti na razpolago vsa sredstva, da vsako državo prisili, da njegove sklepe spoštuje. Ker bi s tem postale stalne armade, ki nalagajo človeštvu tako težka gospodarska in krvna bremena, nepotrebne, naj se izvede na kopnem in na morju razorožitev na ono minimalno mero, ki je potrebna za vzdrževanje notranjega reda. S tem bi bili podani predpogoji, da se proglasi resnična svoboda morja, ki naj bo vsem skupno in vsem vir blagostanja in razvoja.

To so v kratkem smernice, ki jih je podal Benedikt XV. za mednarodno in meddržavno življenje. Naloga katoliških znanstvenikov in politikov bo, da pokažejo način, kako jih stopnjema uveljaviti v praksi. V luči bodoče krščanske duhovne enote in družinske zveze narodov je tudi treba gledati Benediktovo prizadevanje za združitev vzhodne krščanske cerkve z zapadno.

Narodi, zlasti pa proletariat lahko zre z zaupanjem v papeštvo, ki je po krivdi liberalne buržoazne Italije bilo že od prve haške konference (1899) izključeno od udeležbe pri meddržavnih konferencah. Papeštvo, naslonjeno na ves krščanski svet, bo uspešno moglo vršiti svoje poslanstvo za pomirjenje in združitev narodov. Naloga onih pa, ki sledijo po zakonu lenosti še materialističnemu socializmu, bi bila, da opuste brezplodni in škodljivi boj zoper duhovno silo cerkve in pomagajo njenemu delu za pokristjanjenje zmaterializirane buržoazne človeške družbe.

Dr. A. Gosar:

Nemški centrum in njegov novi program.

Kakor je že dnevno časopisje poročalo, je imel nemški centrum v dneh 14. do 17. januarja t. l. svoje veliko državno zborovanje, na katerem je temeljito revidiral svoj program ter ga prilagodil sodobnim potrebam in zahtevam. Ker je razvoj te največje krščanske ljudske stranke na svetu, v kateri so organizirani vsi nemški katoličani, iz umljivih razlogov za nas v mnogih ozirih pomemben, da ne rečemo vzoren, je gotovo potrebno in prav, da si njen revidirani program nekoliko pobliže ogledamo. Ob njem bomo tem lažje pravilno ocenili svoje lastne zahteve ter jih po potrebi izpopolnili.

Poleg splošnih osnovnih načel obsega novi centrumov program posebno poglavje o »zunanjih zadevah«, o »državni ureditvi in upravi«, dalje o »financah in davkih«, o »gospodarstvu in delu« ter končno o »ljudskem blagostanju in kulturi«.

Krščanska ljudska stranka za družinsko skupnost vseh narodov. — Temelj krščanske ljudske stranke ni izključno-nacionalen, marveč občečloveški.

Med splošnimi osnovnimi načeli, ki so naravno za nas najvažnejša, se najprej poudarja, da centrum kot krščanska ljudska stranka odločno hoče uveljaviti načela krščanstva v državi in družbi, v gospodarstvu in kulturi. Jamstvo za obnovo in bodočnost nemškega naroda vidi v krščanski narodni politiki. »Zahteve po samoohranitvi in samoodločbi (bolje bi bilo samoupravi) ne sme voditi sebična misel moči, marveč ideja pravice. Centrum smatra kot najvišji ideal svetovne politike resnično krščansko skupnost

narodov.« Doslej so zlasti vsi večji narodi smatrali narodnost kot nekaj, kar ima svojo neodvisno, v očeh liberalnih šovinističnih krogov celo najvišjo vrednost. Nemški centrum se je tu dvignil nad stare nacionalistične predsodke, ki so ravno v Nemčiji kot deželi nekdanj gospodujočega naroda bili in so gotovo še izredno močni, ter se je postavil na stališče zares krščanske družinske zveze narodov.

Smatramo, da je to eden največjih in najdalekosežnejših sklepov centrumovega zborovanja in da mu bodo prej ali slej morale slediti vse krščanske ljudske stranke sveta. Centrum je jasno pokazal, **da segajo naloge in dolžnosti krščanskih ljudskih strank preko nacionalnih (kaj še plemenskih!) meja, da mora biti njihov cilj univerzalen.** Zato morajo svoj nacionalni program nadomestiti s širšim, socialnim, kajti univerzalnost je mogoče doseči samo na resnično socialni, to je občečloveški podlagi. **Krščanske ljudske stranke morajo torej biti socialne do zadnje konsekvence.** Tudi pri nas se na vse to premalo misli, še manj pa se v tem duhu dela.

Krščansko pojmovanje države.

V pogledu na notranjo državno ureditev stoji centrum na stališču »krščanskega pojmovanja države«. V »krščanskem pojmovanju države« tiči, kakor je razvidno iz besedi glavnega programatičnega govornika na zborovanju, Emila Ritterja, dvoje: Prvič, **da tisti nramni zakoni krščanstva, po katerih se ravnamo v privatnem življenju, veljajo in morajo veljati tudi za »visoko« politiko.** Drugič pa to, da je država sicer »od Boga hoten red«, kateremu se moramo pokoriti, da pa je tudi ona vezana na naravno pravo in na božji zakon. »Krščansko pojmovanje ne more države oboževati ter je ne more smatrati kot vir prava in nramnosti«.

Država mora biti tudi ljudska.

Centrum se dalje smatra za ustavotvorno stranko ter odklanja nasilen prevrat. V zavesti svoje odgovornosti za državno poslovanje naj bo nosilec državne sile narod. Zato se morajo državljani vseh slojev v dalekosežni samoupravi udeleževati javnega življenja. Zaradi tega zahteva centrum tudi enakopravnost ženstva ter »čim popolnejše sodelovanje ženske pri zakonodaji in upravi«.

Za najširšo avtonomijo!

Državna edinstvenost je centrumu nedotakljiva, pri tem pa poudarja, da se mora v okviru edinstvene države »svojstveno življenje (Eigenleben) deželâ ščititi in gojiti« (avtonomija!). »Močna centralna sila jamči nemškim plemenom in deželam obstoj in razvoj, centralistična državna uredba pa ne odgovarja nemškemu značaju ljudstva«. Tu sem bi se morali priti učiti naši centralisti! Nemci, ki imajo toliko smisla za subordinacijo višjim, skupnim ciljem (sich eingliedern!), da jih je, zlasti med vojno, ves svet radi tega občudoval, pravijo, da centralizem ne odgovarja njihovem značaju. Kaj naj porečemo potem mi Slovani, o katerih je znano, da so izraziti individualisti?

Misel, da se mora »svojstveno življenje dežela ščititi in gojiti« je za nas zelo zanimiva, ker dobro izraža in pojasnjuje zahtevo S. L. S. po avtonomiji. »Svojstveno življenje« pomeni predvsem jezik in kulturo, poleg tega pa seveda tudi tiste socialne in gospodarske posebnosti, ki so nam lastne, svojstvene. Plemenski in historijski separatizem, ki se podtika našemu avtonomističnemu gibanju, igra pri tem samo toliko svojo vlogo, kolikor imamo kof posebno pleme, da ne rečemo poseben narod ter kot posebna zgodovinska tvorba svoj poseben jezik in posebno kulturo ter kolikor vladajo radi tega med nami posebne socialne in gospodarske razmere. **Te jezikovne, kulturne ter socialne**

in gospodarske dobrine hočemo in moramo ščititi in gojiti. Ako tega ne bi storili, bi bili izdajalci nad svojimi lastnimi očeti, zakaj naše spoštovanje in hvaležnost do njih zahteva, da ohranimo in gojimo, kar so nam dobrega ustvarili, pridobili in priborili.

Socialni program centra.

Končni cilj gospodarstva je človek s svojimi višjimi нравstvenimi potrebami. — Stališče glede zasebne lasti. — Pravica soudeležbe in solasti. — Solidarnost vseh slojev izključuje družabno trotovstvo.

Podlago in organski razvojni napredek naroda vidi centrum v solidarnosti vseh slojev in stanov. Razredni boj in razredno vlado odklanja, hoče pa, da pridejo do veljave socialne sile, ki so zapopadene v stanovski ideji in stanovski skupnosti. Gospodarska in socialna politika morata biti tesno spojeni in prežeti s pravim krščanskosocialnim duhom. »Končni cilj gospodarstva mora biti človek in njegova višja življenska naloga. Človeško dostojanstvo in pravni značaj dela se radi tega ne smeta nikdar žrtvovati čisto gospodarskim ciljem.« Zemljiška posest in kapital, umski in ročni delavci so dolžni služiti splošnemu blagostanju. Delo in gospodarstvo mora vsakemu posamezniku omogočiti »človeka vreden obstanek«. Zato treba produkcijo povečati in dobrine pravično porazdeliti, tako da bodo vsi sloji deležni ne le najnujnejših potrebščin, marveč tudi kulturnih vrednot. Centrum stoji načelno na stališču zasebne lasti ter hoče »število lastnikov stalno množiti«. Enako kot svobodno podjetnost in zasebno stremljenje po pridobivanju cení centrum veseli do dela in sposobnost delojemalcev. Zato jim hoče zagotoviti pravico souprave in soodločanja v podjetjih ter jim omogočiti tudi soudeležbo in popolno last na njih.

V teh velevažnih gospodarsko- in socialnopolitičnih načelih je zapopadeno marsikaj, česar pri nas mnogi še niso mogli doumeti. Predvsem — kar je Ritter izrecno poudaril — da so krščanska načela v socialnogospodarskem pogledu še važnejša kot v državnem, in sicer ne v kakem načelnem, moralno-filozofskem smislu, marveč v svoji konkretni aplikaciji ali uporabi. To namreč pomeni istočasno »načelno odklonitev individualističnega razdrobljenja (atomiziranja) človeške družbe ter liberalno-kapitalistične anarhije v gospodarstvu« kakor tudi »socialistične (mišljeno je materialistično-socialistične, boljše komunistične) mehanizacije pridobivanja«. — Solidarnost vseh slojev in stanov, ki jo centrumov program tako poudarja in ki stoji tudi na programu krščanskega socializma pri nas, znači točno izraženo solidarnost vseh delovnih slojev in stanov, to je vseh tistih, ki s produktivnim ali sicer socialnokoristnim delom vršijo svojo socialno dolžnost ter tako po svojih močeh prispevajo k splošnemu blagostanju. »Solidarnost vseh stanov in slojev« ne obsega družabnih trotov, ki v brezdelju samo uživajo sadove tujege dela. Da razume tudi centrum solidarnost v tem smislu, sledi že iz tenorja celega njegovega programa, kakor tudi iz Ritterjevega govora, samo, da ni dovolj poudarjeno. To pa izvira najbrž odtod, ker centrum ne govori posebej o splošni delovni dolžnosti. Smatrali so očitvidno, da je to v njihovem programu že samoposebi zapopadeno, zato pa se mogoče ni zdelo potrebno razlike med delovnimi in nedelovnimi sloji še izrecno poudariti. Vsekakor pa je ravno omejitev stanovske solidarnosti na delovne sloje ena najvažnejših misli, ki bi morala postati tudi pri nas enkrat za vselej jasna vsem, ki v dobri veri in z dobrim namenom poudarjajo solidarično načelo.

Zelo važna je centrumova zahteva, da morata biti gospodarska in socialna politika tesno spojeni, z drugo besedo, da socialna politika ne pomeni samo skrbi za reveže, sirote, invalide itd., marveč, da mora vse gospodarsko življenje služiti človeku, ali bolje, družbi in njenemu blagostanju. Je pa krščansko-

socialno učenje pri nas, kakor je vsebovano v socialnogospodarskih resolucijah, sprejetih v program Sl. ljudske stranke, v tem oziru konkretnjeje, nego ga izraža Ritter, ki, kakor je to sicer tudi pri nas običajno, socializem istoveti z z a n i k a v a n j e m z a s e b n e l a s t i, torej s komunizmom. Zato pač brani zasebno last kot nekaj, kar je »po naravnem pravu posvečeno« pozabi pa pri tem določno **postaviti meje**, ki morajo zanj veljati, ako hočemo, da v sedanjih razmerah ustvarimo zares krščansko pravičen družabni red. (Praviloma se po mojem mnenju pri zasebni lasti ne more govoriti o naravnem pravu, marveč je ona kratkomalo naravno življensko dejstvo, ki ga nobeno človeško pravo ne more ustanoviti, pa tudi ne odpraviti, marveč le omejiti.)

Kulturna politika.

Država ima delež pri vzgoji, ne pa monopola nanjo.

Glede kulturne politike poudarja centrum v svojih načelnih zahtevah, da korenini kultura nemškega naroda v krščanstvu. Zato smatra — stoječ na stališču ustavno zajamčene svobode vesti, vere in pouka — za svojo posebno nalogo čuvati »krščanskonemško duševno dediščino« ter skrbeti za svobodno udejstvovanje verskih sil v življenju. Vsled tega zahteva svobodo in neodvisnost cerkvenih družb in organizacij ter jim hoče ohraniti njihov vpliv na življenje naroda.

Kot klica človeške družbe in bistveni življenski predpogoj kulture se mora družina ohraniti zdrava. Materinska in gospodinjska moč žene v družini in narodu se mora čuvati kot nenadomestljivo dobro naroda. Centrum smatra vzgojo naraščaja v osebni, stanovski in državljanski kreposti, upoštevajoč in goječ pri tem vse življenske sile, ki jih daje krščanstvo, kot eksistenčno vprašanje svojega naroda. Pri tem priznava **državi delež pri vzgoji mladine, odklanja pa državni monopol nad šolo** ter poudarja brezpogojno pravico cerkve do versko-nravne vzgoje. Odločno zastopa naravno pravico staršev do vzgoje njihovih otrok ter zahteva načelno versko šolo.

Iz vseh teh zahtev se vidi, da sta stališče centra in naše glede na najvažnejša kulturna in vzgojna vprašanja istovetna. Dejanska svoboda vesti, vere in vede; svobodno udejstvovanje cerkve in verskih sil v življenju, potreba stanovske in državljanske (kratko socialne) vzgoje, pomen materinstva itd., vse to priča jasno o tem. Važno je zlasti tudi centrumovo stališče v šolskem vprašanju, o čemer bomo ob priliki obširneje govorili, ker pridejo tu v poštev novi momenti, ki zahtevajo pametne primenitve temeljnih načel na čisto nove razmere.

Posebne zahteve. — Organizacija narodnega gospodarstva.

Poleg teh splošnih in načelnih misli centrumovega programa pa si moramo ogledati vsaj nekatere njegove najvažnejše posebne zahteve.

V poglavju o zunanjepolitičnih zadevah je posebno važna zahteva, ki jo tudi mi vedno poudarjamo, da se namreč mora delovno pravo, delovni čas in delavsko varstvo smotreno mednarodno urediti.

Poglavje o »državni ureditvi in upravi« obsega zahtevo po razširjenju samoupravnih pravic, »predvsem se mora dati provincam več samostojnosti v zakonodaji in upravi.« (Primerjaj naš predlog glede avtonomije!) Pri nas se pa dobe ljudje, ki pod videzom znanstva trdijo, da edinstvenost države izključuje zakonodajno pravico dežela!

Pri »financah in davkih« moram omeniti zahtevo, da se pri obdavčenju upošteva tudi število družinskih članov zlasti otrok. (Primerjaj: Vodopivec: Izenačenje neposrednih davkov. S. M. št. 1.) ter veliko važnost, ki

jo centrum polaga na čim popolnejšo finančno in davčno statistiko. Brez točnega pregleda ni pravega gospodarstva. To najbolj občutimo mi sami, ki nimamo niti najpreprostejše gospodarske statistike.

Poglavje o gospodarstvu in delu obsega celo vrsto velevažnih določb, oziroma zahtev, katerih tu žal ne morem v celoti podati. Omenim naj samo najglavnejše: Predvsem se centrum izreka za svobodno (namreč državne) nadzorstva prosto) gospodarstvo. Kolikor se to še ne da izvesti, naj se v čim večji meri pritegnejo k nadzorstvu vsi zainteresirani krogi. »Življenja poln gospodarski red se ne da doseči potom mehaničnega razširjenja državne oblasti nad produkcijo in razdelitvijo produktov, marveč samo potom smotrene organizacije (Aufbau) od spodaj navzgor. Jedro za to tvorijo organizacije posrednih gospodarskih panog in produktivnih stanov ter samoupravne, gospodarske korporacije, v katerih so primerno zastopani delodajalci in delavci, producenti in konsumenti.« Centrum se tu postavlja — prav kakor mi — na stališče organiziranega narodnega gospodarstva, pri čemer naj bi igralo samoupravno načelo veliko vlogo.

V taki organizaciji tiči eden glavnih predpogojev prave socializacije, ki jo centrum tudi sicer dopušča in priznava, s pridržkom seveda, da jo zahteva, o obči interesi in da se bo produktivnost podjetja vsled tega povečala. — Posebno važnost pripisuje — prav kakor mi — tudi centrum, za družništvu.

Obratni sveti naj bi krepili pri delavcih soodgovornost in veselje do dela ter naj bi pripomogli poleg kapitala tudi delu do pravične veljave v podjetjih.

V poglavju o »ljudskem blagostanju in kulturi« navaja centrum na podlagi spredaj navedenih splošnih načel celo vrsto podrobnih zahtev, s katerimi se bomo morali ob priliki še posebej baviti.

Doslednost.

V celoti je na podlagi povedanega jasno, da je centrum storil ogromen korak naprej ter skoro brez izjeme in le s skromnimi pridržki postavil v svoj program vse glavne zahteve krščanskega socializma. Gotovo je centrum kljub temu še vedno »stranka sredine, kakor ga radi imenujejo, toda to ni in ne more biti — kakor je Ritter dobro poudaril — »njen življenski princip, njena duša«. Verske in etične ideje, kratko ves svetovni nazor vpliva na stranko vse preveč, da bi bilo kaj takega mogoče. **Centrum temelji končno na verskem prepričanju svojih pristašev in na njihovi zavesti, da se morajo iz vere izvajati tudi gotove posledice za politično življenje.**

Ali ne bi bilo prav, ako bi tudi mi na to, ne malo, temveč precej več mislili? —

Dr. Engelbert Besednjak:

Katoliško vseučilišče v Milanu.

Študija k razvoju kulturnega in političnega pokreta italijanskih katoličanov.

Dne 8. decembra 1921 se je uresničil eden najvišjih ciljev italijanskih katoličanov. Iz lastnih sredstev so si otvorili v Milanu moderno vseučilišče. Italija, v kateri je sedež katolicizma, si je precej pozno in šele po hudih naporih mogla ustvariti najvišjo ustanovo krščanske kulture.

Misel na lastno univerzo se je pojavila med italijanskimi katoličani že l. 1874.¹ Zedinjenje italijanskega naroda se je izvršilo ob nasprotovanju Vatikana. Tembolj je bila zakonodajna nové italijanske države izrazito proticerkvena. Januarja 1873 je izšel zakon, ki je odpravil na vseh italijanskih univerzah bogoslovne stolice. Obenem so zatrli verski pouk na vseh srednjih in ljudskih šolah. S to šolsko zakonodajo so hoteli vladajoči sloji izločiti iz javnega življenja vpliv katolicizma. Njihovo delo je bilo zraven tega v skladu z duhom časa. Sekularizacija mišljenja je napredovala tedaj z velikimi koraki. Naravno je, da so katoličani zgrinjali svoje vrste in začeli ščititi svoje duhovne dobrine. Na napade gospodujočih slojev so odgovarjali z delom. Čim bolj je naraščalo preganjanje, tem bolj so se oklepali življenskih sil krščanstva. V Italiji se je organizirala mala skupina katoliških pisateljev in se uprla navalu liberalizma. Zavedala se je dobro, da se vrši v italijanskem narodu dalekosežen duševni prevrat, ki se da premagati le z velikimi dejanji.

Prvi italijanski katoliški shod. — »Rassegna Italiana«.

Leta 1874. se je vršil v Benetkah prvi katoliški shod. Ob splošnem navdušenju se je sprejel predlog, da se ustanovi v Italiji katoliška univerza. Do otvoritve lastnega vseučilišča naj se katoličani pripravljajo na svoje socialne naloge v prosvetnih organizacijah in naj se vržejo na zasebno znanstveno delo. Nastale so različne organizacije, ki so proučevale socialno vprašanje. Ze tedaj se je pokazalo, da posvečajo italijanski katoličani posebno skrb gospodarskim in socialnim problemom. To je značilna poteza italijanskega katoliškega gibanja.

V prvih letih je stopila v ospredje samo ena skupina. To je bila tista, v kateri so delovali Carlo Contestabile, Don Paolo Borghese, Ugo Boncompagni in odvnetnik Santucci. Ti možje so hoteli izdelati socialni sestav, ki bi ga mogli postaviti nasproti gospodarskemu liberalizmu in marksizmu. Iz tega kroga je izšla »Rassegna Italiana«, prva socialna revija italijanskih katoličanov.

Leon XIII. — Proučevanje socialnih vprašanj. — Giuseppe Toniolo.

Pozneje je veliki Leon XIII. poklical v življenje znanstveno organizacijo, ki je bila ustanovljena na širših temeljih. Nazivala se je »Zveza za socialne nauke v Italiji«. Njeno delo je bilo uspešnejše in bolj smotreno kakor poskusi prve skupine. Zveza, ki se je ustanovila leta 1881., je proučevala predvsem vpliv kapitala na sodobno gospodarsko življenje. V tej organizaciji se je pojavil prvič Giuseppe Toniolo, katerega slave italijanski katoličani za svojega največjega misleca. Po njem se tudi imenuje katoliško vseučilišče v Milanu. Giuseppe Toniolo je italijanski Krek. Vendar je bil Toniolo v prvi vrsti znanstvenik in ni bil tako mnogostranski, tako živ in vsepričujoč kakor dr. Krek. V Zvezi za socialne nauke je razvil vse svoje delovne sile in položil temelje današnjemu gibanju italijanskih katoličanov. Delovanje Zveze se je leto za letom širilo in večalo. Na neštetih zborovanjih in predavanjih se je proučevalo in razglabljalo socialno vprašanje. Iz dolge vrste Toniolovih spisov je razvidno, da se je njegov krog baval skoro z vsemi družabnimi problemi tedanje dobe. Poglobljali so se v življenjske razmere kmetskega ljudstva, študirali zadrugištvo, se vživljali v razmere proletariata in se seznanjali z ustrojem kapitalizma. Segali so tudi v zgodovino socialnih pokretov in obračali svojo pažnjo posebno gospodarskim razmeram srednjega veka in renesanse. Toniolo je s posebno vnemo raziskoval

¹ Drugi narodi so v tem pogledu Italijane prekosili. Zedinjene države Severne Amerike štejejo danes 16 katoliških univerz, Francozi so si ustanovili katoliške univerze v Parizu, Lillu, Lionu in Toulousi, Belgija vzpostavlja univerzo v Louvainu, ki so jo bili razrušili Nemci. Španski katoličani vzdržujejo svoje univerze v Madridu, Bilbao in Grnadi. Poljaki so nabrali kljub največjim težavam 23 milijonov za katoliško univerzo.

socialno preteklost Toskane. Naravno, da so bile oči teh mladih mož obrnjene tudi na irske katoličane in njihove družabne in verske razmere. Zgodovina cerkve, posebno zgodovina njenih družabnih vplivov, je bila seveda najodličnejši predmet njihovega proučevanja. Vsi ti problemi so se obravnavali na zborovanjih Zveze za socialne nauke. Posebno znamenito je bilo zborovanje iz leta 1889., ki se je vršilo v Padovi. Prisoten je bil na njem tudi Giuseppe Sarto, poznejši papež Pij X.

Od »Democrazia cristiana« do »Partito Popolare«.

Prva doba katoliškega gibanja se je zaključila leta 1894. na zborovanju v Milanu. Določila in razglasila so se programatična načela krščanskega socializma. Iz zborovanja je šel poziv na organizacijo ljudstva. In že leta 1895. se je dvignila iz srede visokošolskega dijaštva »La democrazia cristiana«, ki ji je stal na čelu mladi Romolo Murri. Nikdar ni še videla Italija tako živega, tako sunkovitega in napadalnega gibanja, kakor je bilo gibanje krščanske demokracije. Po pobudi Leona XIII. se je bila tudi ustanovila »Rivista Internazionale di Scienze Sociali«, ki je še danes najbolj ugledna socialna revija italijanskih katoličanov. Urejevanje je prevzel znani filozof Salvatore Talamo. V tej reviji je Giuseppe Toniolo priobčeval zelo temeljite spise o socialni okrožnici Leona XIII. *Rerum Novarum*. Rivista Internazionale krije v svojih predalih najboljše razlago zgodovinske okrožnice Leona XIII. Gibanje italijanskega katolicizma je raslo na ugledu in notranji sili. Ob pozornosti vse Italije se je spustila Democrazia cristiana v boj s socialno demokracijo. Romolo Murri pripoveduje v svoji novi knjigi (*Dalla Democrazia Cristiana al Partito Popolare Italiano*), da je štela krščanska demokracija leta 1902. že 300 odsekov in se širila od Lombardije do Sicilije. Radi sporov z Vatikanom se je sicer to gibanje leta 1906. ukinilo, toda iz viharjev svetovne vojne se je vzdignila še silnejša organizacija italijanskih katoličanov: italijanska ljudska stranka (*Partito Popolare Italiano*).

Znanstvena priprava italijanskih katoličanov.

Kljub vsej vnani in notranji moči se vendar ni še ustanovila katoliška univerza. To se zdi opazovalcu tembolj čudno, ker je štelo katoliško gibanje tedaj že znatno število znanstveno izšolanih mož. Poleg Toniola, ki je bil profesor na univerzi v Pizi, je treba omeniti Contarda Ferrinija. Bil je profesor na vseučilišču v Milanu. Njegov veliki duh je preminul v prvem desetletju 20. stoletja. Cerkev ga misli proglasiti za svetnika. Danes predavajo na najrazličnejših stolicah italijanskih univerz možje, ki stoje v prvih vrstah katoliškega gibanja. V Pizi predava narodno gospodarstvo profesor Sangorra, na istem vseučilišču uči trgovsko pravo katoličan Boggiano. V Neapolju predava na univerzi civilno pravo katoličan Degni. Znan znanstvenik je Filippo Meda, prvi finančni strokovnjak v italijanski ljudski stranki. Njegov zadnje delo se peča z zgodovino italijanske socialne demokracije. Z delavskimi vprašanji se bavi Italo Mario Sacco. Bil je odposlanec Italije na mednarodni konferenci za delavsko zakonodajo v Washingtonu. Znano je njegovo delo »I tre sindacismi«. Sacco zastopa v italijanski ljudski stranki levo krščanskosocialno krilo. Zelo znan je Francesco Olgiati, ki se bavi z apoloģijo in socializmom. Ena najznačilnejših osebnosti italijanskega katolicizma je pater Gemelli, sedanji rektor katoliške univerze v Milanu. Kako temeljito so se italijanski katoličani pripravljali za javno delo, o tem priča število aktivnih politikov, ki so obenem vseučilišni profesorji. Sedanji minister za poljedelstvo, katoličan Angelo Mauri, ki je nedavno obiskal idrijski rudokop, je profesor na univerzi v Milanu. Državni podtajnik v naučnem ministrstvu, katoličan Anile, predava na vseučilišču v Neapolju.

Po svetovni vojni. — Akcija za katoliško vseučilišče.

Jasno je torej, da so bili italijanski katoličani pripravljeni na svoje vseučilišče že dolgo pred njegovo otvoritvijo. In vendar je preteklo 47 let preden so uresničili svoj cilj. Kajti šele v dobi svetovne vojne se je pričelo resno in žilavo delo za otvoritev univerze. Izvolil se je odbor, ki naj nabere denarna sredstva. Posebnemu odseku se je poverila naloga, da izdela statut univerze. Duša vsega je bil pater Gemelli. Znameniti konvertit je prepotoval v svoji meniški halji vso Italijo, njegova ognjevit beseda je klicala katoličane na delo. Javnosti se je polastilo nepopisno navdušenje, idealizem je segel v široke ljudske plasti. Zbirka se je pričela s 50 lirami. Revne služkinje so žrtvovalе svoje prihranke, kardinal Ferrari iz Milana je daroval svoje premoženje, grof Lombardo je dal na razpolago milijone, dijak, kmetje, delavci so dali univerzi v Milanu zadnjo liro. V dobi štirih let je bil denar nabran.

Otvoritev.

Dne 8. decembra 1921 se je otvorila univerza v Milanu z največjim sijajem. Zastopane so bile vse kulturne in gospodarske organizacije italijanskih katoličanov, vse italijanske univerze, poseben delegat blagopokojnega papeža Benedikta XV., glavni tajnik ljudske stranke don Sturzo, odposlanci vlade in časopisov, dijaške organizacije in inozemski gostje.

Otvoritveni govor je govoril grof Lombardo, predsednik pripravljalnega odbora, ki je svoje večmilijonsko premoženje legiral katoliški univerzi in ne svojim vnukom, ki so bili pri otvoritvi navzoči. Po njegovem govoru se je prečitalo pozdravno pismo, ki ga je poslal izpreobrnjenec Giovanni Papini, znan po svoji najnovejši znameniti knjigi »Storia di Cristo« (»Zgodovina Kristusa«); »Nisem Bog si ga vedi kako vnet občudovalec državnih univerz, posebno kakor jih vidimo danes, in gledam zato z velikim zadoščenjem na začetek velike svobodne univerze, ki je dvakrat svobodna, ker se je ustanovila v imenu Kristusa, našega edinega osvoboditelja.« Papini je pri tej priliki daroval univerzi ves honorar za svoj prevod Bossuetovih spisov in nakazal prvi znesek 20.000 lir.

Državni podtajnik Anile je naslikal veliko duševno krizo, ki jo preživlja človeštvo po grozotah svetovne vojne, in poudarjal, da hrepeni danes svet po obnovi svoje kulture. Če se človeštvu ne posreči duševna obnova, je naša civilizacija izgubljena. Naloga katolicizma je, da v svrhu te obnove postavi svoje duševne vrednote v službo sveta. »Kakšno izkustvo o človeku, kateri mora vsak trenutek premagovati v sebi spečo zver, da ostane človek, je enakovredno tisočletnemu izkustvu katolicizma? ... S tem našim tisočletnim izkustvom, ki je ustvarilo že toliko človeških vrednot, se vračamo z razgrnjenimi zastavami v hram kulture in zahtevamo od braniteljev novodobnih svoboščin tudi zase svobodo, da delamo pri vzpostavi tvarnih in duševnih dobrin naše domovine.« K sklepu sta govorila don Sturzo in odposlanec Vatikana.

Nova univerza, ki se deli v modroslovno in socialno fakulteto, si je nadela veliko nalogo. Vse, kar je katoliško gibanje doslej ustvarilo na filozofičnem in socialnem polju, hoče univerza zbrati in sistematično predelati. Ustvariti je treba znanstvene podlage za ves pokret italijanskih katoličanov. Univerza v Milanu hoče pomagati človeštvu, da reši moralno in socialno krizo naše dobe in sezida bodočim rodovom nov družabni red.

Aplikacija na slovenske katoličane.

Veliki napredek katoliške kulturne misli v Italiji, ki se javlja zlasti v proučevanju socialnega vprašanja, da bi se rešilo pod vidikom večnostnih нравnih načel krščanstva, more slovenskim katoličanom služiti za zgled in vzpodbudo, da ne bi sredi raznih tokov povojnega življenja oslabei. Bilo bi tudi dobro, če

bi jugoslovanski katoličani začeli resno premišljevat i o tem, kako bi v obliki višjega socialno- in kulturnoznanstvenega instituta ali pa v okviru kakega že obstoječega, ki bi se imel izpopolniti, ustvarili krščanskemu pokretu duševno središče, ako naj res vršimo nalog o posredovalca katoliških kulturnih dobrin vzhodu, kakor sta predvidevala Krek in Mahnič.

Franc Terseglav:

Mi in marksistični komunizem.

Glasilo skrajne levice slovenskih socialistov, »Delavske Novice«, objavlja v svoji številki 9. februarja 1922 iz peresa »Catholicusa« stvarno oceno naše »Socialne Misli«, iz katere priobčujemo le to, kar se nanaša na kritiko našega načelnega krščanskosocialnega stališča:

»Krščanski socialci so pričeli izdajati svojo mesečno revijo, ki bo presojala vsa socialno-kulturna vprašanja s katoliškega stališča. Prva številka prinaša po večini programatične članke; zato glede smeri, ki jo bo revija zavzemala, lahko izrazimo sumarično svojo kritiko. Krščanskosocialni kulturni program ne more definitivno rešiti socialnega vprašanja iz treh razlogov: 1. Odklanja razredno diktaturo in poudarja načelo, da je družba socialno-moralen organizem in da se mora edinec pokoravati celoti. To je zelo idealno, skoro utopično, ker dejansko vlada v današnji družbi razredni boj, preko katerega ne more iti nobena kulturna smer, če hoče rešiti socialno vprašanje. Brez skrajno doslednega razrednega boja ne bo mogoče rešiti socialnega vprašanja. Tudi poedincem človeške družbe dovoli krščanski socializem premalo iniciative in svobode. — 2. Krščanski socializem priznava zasebno last (četudi omejeno) zlasti produkcijskih sredstev; ustavlja se pri reševanju socialnih problemov na sredi pota, pozablja o, da se bo delovno ljudstvo osvobodilo le, če izginijo vzroki sedanje socialne bede; a privatna last produkcijskih sredstev je glaven vzrok vsega socialnega zla. Etični vzroki socialnega zla so v toliko sekundarnega pomena, ker bi izginili s privatno lastnino ali se vsaj znatno omilili. — 3. Ker je docela reformističen sestav, ne more rešiti definitivno socialnega vprašanja. Vse socialne reforme, dokler se ne odpravi glavno socialno zlo, le umetno podaljšujejo umirajoči kapitalistično-individualistični družabni red. Sicer pa krščanski socializem prepušča še veliko preveč prostora delovanju sebičnih nagonov. — Glede etične smeri pa soglašamo tudi kot marksisti; tem bolj, ker smo uverjeni, da socialno gibanje more ostati trajno v mejah socialne pravičnosti le, če vladajo v javnem življenju zdrava etična načela.«

Moj odgovor bo tudi sumaričen, ker mislim o odnosu socializma do vere v tej reviji razpravljati drugič na podlagi v 1. številki objavljenega članka o veri kot edinem životvornem načelu socialnega življenja. Za enkrat naj zadostujejo te-le teze:

Ugotovitev »Catholicusa«, da tudi kot marksist soglaš a z etično smerjo našega gibanja, ker da mora imeti vsako socialno gibanje svoje meje ob socialnih etičnih načelih, me ne preseneča, ker se ta zavest v socialističnih krogih že daleč bolj očituje, ne morem je pa spraviti prav v sklad s siceršnjim stališčem našega kritika. Če marksistični komunizem soglaš a z našo etično smerjo, potem ne razumemo, čemu nam šteje v zlo, da odklanjamo načelno razredno stališče, oziroma razredno diktaturo, saj je le-ta kot princip v očitnem protislovju z vsakim Ethosom. Jaz samo vprašam marksista: Ali hoče marksizem veljati za vesoljski nazor (ki nujno predpostavlja v izvestni meri nad tvarnostjo svobodnega in njej nadrejenega duha, kajti le tak more kaj nazirati)? Ali stremi za uveljavljenjem pravice kot take? Ali stremi za kakšnim etičnim, to je absolutno veljavnim idealom? Ako ne, potem nimamo nič več disputirati, kajti v tem slučaju je marksistični komunizem ravnotako samo vprašanje gole moči, nadvladajoče sile, zgolj po zakonih nepoduhovljenih narurnih

nagonov ravnanja se egoizma, kakor njenemu nasprotni buržoazni kapitalizem. Če pa naj je marksistični komunizem vesoljski nazor, boljše rečeno, če meri svoj nazor o družbi ne ob zakonih »zgodovinskega materializma«, marveč ob večnostnih načelih o dobrem in zlem, pravici in krivici, če hoče buržoazni družabni red premagati v korenini, potem mora nujno iskati sebi osnove v veri. Socializem išče udejstvenja pravice. Krivica pa je v tem, da je današnji družabni red osnovan na egoizmu posameznikov, na divji konkurenci, na medsebojnem boju posameznikov, razredov, narodov, ki so izgubili čut soodgovornosti. Torej se mora družba osnovati na ljubezni, samopožrtvovanju, torej na moralnih temeljih. Toda jaz ne morem žrtvovati sebe, ne morem svojega egoizma žrtvovati egoizmu drugih, ako tudi ti ne žrtvujejo svojega. To pa se more zgoditi le z ozirom na nek nadčloveški ideal, ki ga vsebuje edinole vera. Zakaj sicer bo za vsakega »pravica« dejansko vedno identična z lastno koristjo (Solovjov: I. lekcija o bogočloveštvu). Jaz pri najboljši volji ne uvidim, kako bi moglo biti drugače. Da more le tak nadčloveški, absolutni, torej božanstveni, nad nasprotjem med dobrimi in zlimi nagoni vzvišeni ideal biti vsakemu po najvišji popolnosti hrepenečemu človeku, torej tudi socialistu, oziroma prav njemu, končni smoter, priznava Hans Müller v »Sozialistische Monatshefte« (1921, 24/25 zvezek), piše: »Vzgoja za socializem ni zgolj uvod v nauk o ustavi skupnogospodarske družbe, ki se ima nanovo ustanoviti na osnovi kolektivnega imetja... ampak pomeni tudi, da se imajo raztrgati okovi sebičnosti in sovraštva, ki delajo iz nas sužnje lastne koristi... se pravi hoteti, da se udejstvi kraljestvo božje na zemlji, se pravi torej, da si moramo priboriti največje in najvišje, kar more človek sploh doseči: vero, doživljanje božanstvenega.« Iz tega vidika pa niti razredni boj, niti razredna diktatura v nobenem slučaju ne more biti kakšno vodivno načelo, kakšna smernica, kakšen cilj etičnega značaja — če on velja za najvišji pogled na življenje, potem se proletarski nazor v ničemer ne loči od kapitalističnega niti je pred njim etično upravičen.

To pa se ne pravi, da bi kršč. socialci zapirali oči pred dejstvom, da razredni boj faktično obstoja, saj ga bridko čutimo na lastni koži. Niti pred tem si ne zapiramo oči, da ima siti želodec drugačno filozofijo, nego lačni, in da siti pač lačnemu pridiguje verskoetični ideal samopožrtvovalnosti in solidarnosti vseh stanov, kakor svojčas čestiti patricij Menenij Agripa rimskim plebejcem, sam pa izvaja neizprosni razredni boj proti revežu in se zraven še sklicuje na narurna dejstva sirove premoči in volje lakomnosti kot na od Boga »posvečena« prava. Kar je človeško naravno obstoječe dejstvo, pa še ni absolutno nujno, še ni ideal, ampak je od p a d o d i d e a l a; če ni svoboda tvornega duha, ki je na svoji poti navzgor že veliko takih dejstev večalimenj odolel, prazna beseda, potem upamo, da se odoli kdaj tudi to dejstvo. Če naš komunistični kritik smatra to za »skoro-utopijo«, je samo za eno stopnjo boljši od mnogih kristjanov, ki so celo trdno prepričani, da je naš družabni nazor prava utopija. Tem pa svetujem, naj premislijo, da mnogi tudi krščanstvo smatrajo v tem vesoljskem redu za utopijo, vendar pa ni nihče upravičen iz tega sklepati, da nismo dolžni z vsemi silami stremeti za njega uresničenjem, kakor da bi se sploh nikdar uresničiti ne moglo. In tako je tudi s tistim idealom socialno-moralne družbe, ki je pred očmi krščanskemu socialistu. Njegov pogled gre v neskončnost in njegovo stremljenje se ne umiri, dokler Dobro ne zmaga popolnoma.

Morebiti mi bo komunist prihrdil, toda on bo bržčas vztrajal na tem, da praktično brez razrednega boja ni mogoče rešiti socialnega vprašanja. Tukaj ima lahko prav, toda pod nekim bistvenim pogojem. Meni ne sme biti v tem vsiljenem boju razredna diktatura končni smoter, ona mi ne more in ne sme biti vrhovna etična smernica, jaz se ne borim, da končno odolim egoizem izkoriščevalca, da na njegovo mesto

postavim egoizem izkoriščanega, marveč da uresničim kraljestvo božje na zemlji, da se mu vsaj približam, da pomagam pri ustvarjanju človeškega ljubezenskega, ne interesnega občestva, pa naj bo ta cilj še tako daleč! Boj pa sprejemam, in če uvidim, da ga morem izpeljati samo potem tistih mas, ki jim idealizem ni še popolnoma zamrl v preobilju tvarnih dobrin, ki jih žeja po pravici, ker trpe krivico, ki se niso poburžozile, potem se tudi ne bom bal pomagati jim do odločivne moči v družbi, da le izvedejo končni ideal etično solidarne družbe ali da položijo prve njene temeljne kamne. In mi smo zelo daleč od socialnega reformizma, ki ga tudi tako eminentni katol. mislec, kakor je Max Scheler očita celi nemški, münchen-gladbaški krščanskosocialni šoli, ker je ta reformizem končno le krpanje na zgradbi, ki naj ostane v bistvu kapitalistična, (Hochland, 1921, »Prophetischer oder marxistischer Sozialismus?«) Nam nihče ne more očitati takega social-reformizma; če kdo prav premisli, kako gredo daleč naše socialne smernice, ki se ravna po absolutnem vrhovnem Dobru, ta bi moral priznati ravno narobe, da bi noben preobrat ne mogel seči tako globoko in tako daleč, kakor je oni preobrat v socialnih nazorih z vsemi svojimi praktičnimi posledicami, ki je vsebovan v našem programu. Če pa kdo hoče zopet govoriti o utopizmu bodočega ljubezenskega občestva človeške družbe, potem ga vprašam, če je marksist: za kakšnim končnim stanjem človeškega občestva pa stremi on? Za tem, da bo en egoizem sledil drugemu in tako v neskončnost?... Prizadevanje za tak ideal je človeškega stremljenja nedostojno in boljše je, če človek v takem slučaju gre med asocialne budistične eremite, čakajoč, kdaj ga fatum odreši takega brezmiselnega bitja. Toda stvar je hvalabogu dejansko drugačna: Vsakemu, kdor pošteno stremi za izboljšanjem socialnih razmer, tli na dnu srca ljubezenski ideal religije: treba je le, da se spravijo v sklad besede z dejanji, treba je, da se odoli tisti nesrečni razdor, ki ga je vrgla v družbo reformacija, liberalizem, materializem, treba je, da se zavemo svojih sto- in stoletnih blodenj, ko smo se odtrgali od tistega ljubezenskega občestva, katerega je ustanovil Kristus in ki nas edino uči in dejansko more utrditi v zavesti, da je človek soodgovoren za vse navedeno veselje! To je tista sinteza individualizma s socializmom, ki nas more rešiti, pa naj bo tudi potem boja slabjših zoper silnejše, sužnjev zoper gospodarje — da se le ne izgubi izpred oči ta končni idealni cilj!

Ali nam komunistični marksizem to prizna? Saj je priznal osnovno veljavnost in potrebo socialnega Ethosa v življenju — kako bi potem ne mogel priznati tudi zadnjih konsekvenc iz tega? Nekaj drugega je vprašanje vpliva materialno-gospodarskih faktorjev v zgodovini, razrednega boja kot sicer neidealnega, toda v izvestnih razmerah neizogibnega, na sebi etično indiferentnega dejstva (naj je tudi »de malo« kakor pravijo globokoumno sholastiki o boju sploh),¹ ki more, če gre za samoobrambo elementarnih življenjskih pravic ali pa tudi za preureditev družabne stavbe pri njenih osnovnih temeljih — postati etičnega značaja, ako 1. ni druge poti; 2. ako stremi za končnim preovladanjem tiste disharmonije v družbi, ki se javlja v razrednem nasprotju. Jaz mislim, da je to tako jasno kakor je jasno žalostno dejstvo, da danes v boju za gmotno in duševno osvoboditev delovnih stanov buržoazni razred ne more biti naš zaveznik, ampak le nasprotnik. Ne more biti solidarnosti med dvema razredoma tudi ne v imenu vere, ako močnejši vero smatra za obklop, ki naj ga ščiti pred onimi, kateri smatrajo izključno nakopičenje samooplojavajočega se kapitala v

¹ Vprašanje o razrednem boju je vprašanje o boju sploh. Zdaj pa je značilno, da se mnogi, ki se zelo pomislijo boj naroda proti narodu, oziroma države proti državi, brez pogojno obsoditi kot protietičen, ne pomislijo prav nič zavzeti popolnoma drugačno stališče, kadar gre za boj socialno tlačenihi proti tlačiteljem.

rokah buržoazije za nepravilno. Tudi geslo o »delovni skupnosti« delojemalca in delodajavca ni nobenega praktično-tvornega pomena, dokler de facto pomeni samo apel na delavca, in drugič, dokler se ne preosnuje ne samo današnji gospodarski, temveč tudi pravni red, vsa socialna etika, sploh ves način življenja in umovanja naše dobe. Ako bi se izkazala privatna lastnina za korenino takega nepravilnega družabnega reda, seveda noben etični princip ne brani jo zameniti s kolektivno, saj nisem pravi lastnik nobene stvari na svetu, ampak imam le pravico uporabljati stvarne dobrine, ki so last stvarnikova, in tudi sam nisem svoja last, ampak božja. Seveda je veliko vprašanje, ali je zasebna last kot taka že izvor socialnega zla v družbi in ni marveč korenina zla v njeni krivični uporabi, torej zopet etičnega področja? Pa tudi če se zasebno-lastninski družabni red zameni s kolektivno-lastninskim, s tem še niso odpravljeni tisti sebični nagoni, ki morejo tudi ta red prevreči, niti so kolikaj omiljeni. Jaz mislim, naj obračamo stvar, kakor hočemo, au fond c'est la religion.

Nobeden ni tako markantno povedal, da so trije temeljni postulati gospodarsko-socialnega življenja verskega značaja kot Vl. Solovjev. Prvi postulat: Mamon se ne sme postaviti na mesto Boga, zunanje bogastvo se ne sme smatrati za sam v sebi upravičeni blagor in končni smoter človeškega delovanja, niti ne gospodarskega! Drugi postulat: Mi ne smemo sočloveka ocenjevati kakor mrtvo tvar. Tretji postulat: Človek mora pri svojem gospodarskem delovanju jemati ozir tudi na stvarno naravo: obdelovati zemljo ne pomeni jo zlorabljati in izsesavati, da se ob njej zgolj obogatimo, marveč moramo iti za njenim poduhovljenjem in izpopolnjenjem, za čemer stremi že umetnost. Sam apostol govori o izveličanju vse nature. (Opravičanje dobrá, Moskva, 1898.)

Da zaenkrat končam: nismo ne »social-reformisti« ne »social-utopisti«, ampak smo za odločni boj zoper sedanji bogomrzi družabni red, ki je postavil na mesto Boga materijo in čisto naravno je, da se bore proti njemu tisti, ki vsled njega trpijo gmotno in duševno bedo. Ne mislimo pa, da je z izpremembo družabnega reda, pa naj je še tako korenita, delo opravljeno — ne — mi trdimo, da se s tem šele začne pravo graditeljno delo! To delo zahteva, da vera postane prvi, odločujoči faktor javnega življenja in da njeni končni smotri vodi tudi boj delovnega ljudstva. Ravno za to gre, da se vzpostavi Ethos v družabnem življenju, ki ga je materialistični buržoazni nazor preginal iz življenja, odmerjajoč religiji ponižni kot kakor Pepelčici v hiši in s katerim zato ne more biti kompromisa. Mi moramo zopet oživeti zavest, da je univerzalna cerkev kot mistično telo Kristusa tisti vzor-organizem, ki je v njem v najpopolnejši obliki vteleseno ljubezensko občestvo drug za drugega npravstveno odgovornih poedincev kot otrok božjih. Če se ne združimo zopet v tej moralni duhovni enoti in iz nje zajemamo smernic naši borbi, pa je zastoj vsak socialni boj, ker nas bo le vedel iz enega razrednega egoizma v drugi. Če pa je naš končni cilj ta duhovna vzor-enota, potem ne stoji enotni fronti izkoriščenega ljudstva nič na poti razen izkoriščevalcev! To sem jaz vedno smatral za največjo oviro skupnemu nastopu zedinjenega proletariata, da socializem, naj bo desničarski ali boljševiški, s tako trdovratnostjo vzdržuje buržoazno dogmo o veri kot zasebni reči. Če je vera zasebna reč, potem je tudi ethos zasebna reč, ker ethos na vsak način ni samo metafizično, metamaterialno, ampak pravo religiozno vprašanje. Saj se končno niti na človeku niti na človeštvu kot takim ne da osnovati nobena absolutno veljavna etika, marveč le na nadčloveškem. Če pa je tudi ethos »zasebna reč«, potem ni nobene pravice, v koje imenu se ima vršiti boj za boljše in lepše življenje. To naj dobro premisli vsak, ki dela za osvobodjenje proletariata iz idealnega podbuda, ne more se pa sam osvoboditi marksističnega z golj-materialističnega pogleda na življenje.

Pregled.

Svetovno-politični položaj.

Velika svetovna politika se danes giblje v znamenju mednarodnih konferenc. Vse te konference stoji med seboj v tesni vzročni zvezi in glavni vprašani, okoli katerih se vse suče, sta vprašanje nemške vojne odškodnine in ruski problem, kar smatra današnje vodstvo angleške politike za temeljni predpogoj gospodarstvenega ozdravljenja sveta. Takozvana razorožitvena konferenca v Washingtonu je sicer po skoro trimesečnih debatah in pogajanjih dovedla do pogodbe med Ameriko, Japonsko, Anglijo in Francijo, ki pa pravzaprav le sankcionira obstoječe stanje v Pacifiku, in do dogovora glede določitve poodstotnega razmerja med vojnimi brodovi omenjenih velesil in Italije na podlagi nekoliko zmanjšane sedanjega številčnega stanja. Da to ne pomeni prave rešitve dalnjevzhodnega vprašanja (brez Rusije), ampak le začasen kompromis med prizadetimi imperializmi, je jasno. Sicer pa je dalnjevzhodno vprašanje del svetovnega in zato je bilo čisto naravno, da se je moralo načeti celo vprašanje pri korenini, to je v Evropi. Vsled tega je vzporedno z washingtonsko konferenco prišlo do konference v Cannesu, kjer pa se je pokazalo veliko nasprotje med stališčem Francije in Anglije.

Sicer obe državi stojita na istem svetovnoimperialističnem stališču, toda Anglija čuti posledice nasilnega versajskega miru bolj nego Francija v obliki ostre gospodarske krize, katere žalostni rezultat je strašna brezposelnost. Ta kriza pa ima svoj izvor v prekinjenih gospodarskih zvezah z Nemčijo, vsled ogromne difference med obema valutama. Če pomislimo, da je dosegla vrednost predvojnega trgovskega prometa med obema državama nad 3 milijarde zlatih mark, si lahko predočimo posledice ukinjenja izmenjave blaga. Angleži to še bolj čutijo kot Nemci. Zato se je angleška politika strupenega sovraštva proti Nemcem, ki je vladala pred vojno, počela umikati treznemu in hladnemu računanju in izvestni meri spravljivosti. Nova politična orientacija Anglije je pa spravila Francijo v tak položaj, da je moral francoski ministerski predsednik in zastopnik Francije v Cannesu, Briand, ki se je vsaj deloma prilagodil angleškemu stališču, odstopiti. Na njegovo mesto je stopil R. Poincaré, bivši predsednik francoske republike, kateremu profesor Pokrovski v moskovski »Pravdi« na podlagi tajnih diplomatičnih arhivov bivše carske vlade očita, da je bil eden izmed glavnih direktnih povzročiteljev svetovne vojne.

Briandov odstop in nepomirljivost Francije pa je javno mnenje v Angliji in v Ameriki precej razburila. Ameriška javnost je zahtevala od svojih zakonodajnih zastopov,

da ne smejo za nobeno ceno popustiti od svojih milijardnih terjatev, ki jih dolguje Evropa Ameriki, dokler se Evropa ne izpametuje in se ne vrne k resnemu delu za svojo gospodarsko obnovo. (Dotični zakon, takozvana bill Mellon, je bil tudi nedavno v zbornici sprejet.) Amerikanci pravijo, da evropske države trošijo velike vsote za armado na njihov račun, da bi Francija rada iz Nemčije izsesala zadnji fenig, sama pa bi Ameriki svojih velikanskih dolgov najrajše sploh ne plačala. Energični Lloyd George pa ni povesil zastave, ampak je šel v najširšo javnost: Če Francija noče z Anglijo ubrati iste poti v svrhu ozdravljenja evropske gospodarske krize, pa naj se to na konferenci vseh držav sveta, ki sta jo bila Lloyd George in Briand dogovorila, očitno pokaže. 21. januarja je v naravnost zgodovinskem govoru v Londonu dejal, da treba začeti popolnoma novo politiko resničnega pomirjenja sveta, politiko medsebojnega zaupanja, zakaj »brez zaupanja ni kredita, brez kredita ni trgovine, brez trgovine pa ni življenja za angleški narod«. Korenino zla pa je treba iskati v Nemčiji, oziroma v neznosnih bremenih, katere sta Francija in Anglija Nemčiji naložila v versajskem miru osvete in stoternega povračila.

Vprašanje nemške vojne odškodnine je res bistven del svetovne in evropske gospodarske politike. To je bivši angleški minister zaklada, Mc. Kenna, na nekem shodu nakratko tako-le pojasnil: Da Nemčija plača zmagovalcem svojo ogromno sto in sto milijardo odškodnino vsako leto, mora umetno forsirati izvoz; posledica tega je da mora svoje blago ceneje oddajati kakor vsi ostali rivali (Anglija) in da zasužnja poceni produkcijo, tudi plačati nižje mezde. To je zopet mogoče le potom razveljavljanja marke, tako da njena veljava doma presega njeno veljavo v inozemstvu. In to je zopet v škodo angleški zunanji trgovini. Sicer pa je stvar čisto jasna: Nemčija pač more z naporom vseh svojih sil nekaj časa mašiti nenasitno grlo zmagovalcev, toda ne samo na svojo škodo, temveč na škodo celega sveta. Iz tega sledi to, da bi morala genovska svetovnogospodarska konferenca nujno temeljito revidirati versajsko pogodbo, toda prav tega Francija noče.

Imamo pa še bolj kočljivo, namreč rusko vprašanje. Po načrtu Lloyd Georga bi se morala genovske konference udeležiti ne samo Nemčija, nego tudi sovjetska Rusija. Vprašanje Rusije igra v rešitvi nemškega reparacijskega problema velevažno vlogo. Na eni strani steza grabežljivi zapadni kapitalizem svoje krepilje poželjivo po ruskem prirodnem bogastvu in hoče ustanoviti iz ruskega bogastva nekak garancijski fond za svojo »pomoč«. Z druge strani pa se oglašajo proti takim nakanom, kakrš-

nih dolže med drugimi tudi znanega Stinnesa, nemški in ruski glasovi. Nemški kancler dr. Wirth je ostro protestiral proti kapitalističnim nakanam, v Rusiji vpeljati neke vrste kolonialno politiko, in tudi Rusi sami niso tako nespametni, da bi se ne zavedali svoje gospodarske moči. »Mi hočemo sodelovati, ne damo se pa zasužnjiti,« je rekel odlični sovjetist. Torej če naj se v Genovi z Rusijo doseže kak realen sporazum v svrhu vzpostavitve njenega gospodarstva in s tem tudi gospodarskega življenja celega sveta, se bo morala vzeti v poštev odločna volja Rusije, da se respektira njena vlada in da se jo smatra za enakopravnega člana svetovnega koncerta. To pa bi zopet pomenilo popoln prevrat po versajskem miru v prid franko-angloško-amerškemu kapitalizmu ustvarjenega položaja. Priznanje sovjetske Rusije kot pravne naslednice carske Rusije pomeni, da morajo zavezniki popraviti vse, kar so od 1. 1917. dalje na račun ruskega teritorija in ruskih interesov grešili, in ta račun je gromaden in nedogleden.

To je tudi vzrok da angleška vlada skuša s Francijo na vsak način najti skupno podlago za sporazumno postopanje na genovski konferenci. Kakor se vidi, veleburžoazne vlade ne najdejo izhoda, kako bi prišle iz zagate, v katero jih je zagnala njihova imperialistična »mirovna« politika. One izganjajo hudiča z Belcebubom in vprašanje, kdaj se genovska konferenca skliče, je še vedno nerešeno.

I. P.

Vprašanje gospodarske obnove Rusije.

Kakšen pomen prisojajo boljševiki genovski konferenci za obnovo evropskega gospodarstva, je povedal Trockij pred izvršilnim odborom sovjetov dne 9. januarja t. l. »V zadnjih odsekih zgodovine se je zdel Pariz središče sveta; potem London; potem Washington; danes pa Genova, kamor se bomo mi podali. Briandov odstop na novo zaplela mednarodni položaj, predvsem potem, ko je Rusija že povabljen v Genovo. Dve rešitvi vidimo: ali se bo polomil poskus Francije, podaljšati diplomatsko borbo proti nam, in francoski parlament bo sledil politični črti, za katero se bori Lloyd George; ali pa se izvrši sprememba v francoski politiki in se zopet porodi misel, intervenirati proti Rusiji.« — To je dobro pogodeno: V prvem slučaju se začne obnova Rusije in pade zid med Rusijo in zapadom, v drugem slučaju se razbije zapadna enota in Francija z malimi trabanti — ali naj bo res tudi naša država med njimi? — stopi v odprt boj proti Rusiji; Anglija in Nemčija pa še nekoliko počakata z obnovnim delom. Vse pa kaže, da je Evropa odločena, pomiriti se z Rusijo, da obnovi gospodarstvo Rusije in sveta. Toda ovir je mnogo. Glavna je ta, da so predvsem Francozi združili vprašanje ruskih državnih dolgov in obveznosti s problemom

obnove. London in nemška težka industrija nista tako interesirani na ruskih dolgovih. Imata pa še vse lepše načrte, kot so odkrili angleški listi o priliki Stinnesovega potovanja v London. Zapad je pripravljen naložiti ogromne kapitale v ruske rudnike, tovarne, gozdove, železnice. Za ves ta kapital in za vojne dolgeve pa hoče imeti jamstva v rokah. To jamstvo naj bodo vsi naravni zakladi Rusije. Anglija, Nemčija in Francija naj dobe generalno hipoteko na ruske narodne zaklade in potem jih bodo dajali v najem raznim družbam, tako kot daje sovjetska vlada zasebnikom koncesije za podjetja. Sibirijo naj pa na ta način obnovita Japonska in Združene države.

Res je sicer, da je trenutak, ko je mogoče Rusiji nastaviti nož na vrat, radi gladu ugodno izbran. A sovjetska vlada na ta načrt že iz razlogov notranje politike ne bi mogla pristati, dasi bi boljševiško samoderstvo trenutno veliko pridobila od tega, da zapadne vlesile pod temi pogoji pravno ali faktično priznajo sovjetsko vladavino. Pomisliti pa je treba, da moreta sovjetski režim trajno držati le dve sili: komunistična stranka in armada. Levica v komunistični stranki, ki že sedaj očita Ljenu in nedoslednost, bi spričo take roparske eksploatacije silno narastla. Armada pa je polna nacionalnega duha in bi le težko trpela gospodarsko parcelacijo in zasužnjevanje Rusije po tujcih. Pa tudi reaktivarci bi se okrepili, če bi Ljenu hotel za svoje priznanje zapadnim silam prodati gospodarsko neodvisnost Rusije.

Zamisel industrijskih kraljev, prevleči Rusijo z mrežo hipotek in koncesij in tako zagotoviti sebi, svojim dinastijam in državam dolgoletno premoč v ruskem gospodarstvu, ne prija Rusiji, pa tudi interesom Evrope ne služi. Vprašanje je namreč postavljeno tako: Ali je zapad odkritosrčno voljan, sodelovati pri obnovi Rusije, t. j. pri delu, da izkopljeemo veliki gospodarski organizem iz tal, v katera ga je pogreznila revolucija in blokada Rusije od strani antante? Če Evropa to hoče, dela to, da zniža brezposelnost in zviša produkcijo, da bi dobila žita in surovine od Rusije, Rusija pa od Evrope fabrikatov; torej iz lastnih interesov dela zapad na to. Ali pa morda želi zapadni kapitalizem pod krinko obnove izsesati čimveč krvi iz ruskega gospodarstva? Potem bi se ozdravljenje Rusije še bolj zavleklo in še manj nade bi bilo, da bo izropana Rusija nudila trg in prodajala. In položaj sveta bi bil brezupnejši od današnjega.

Že danes rabi Rusija dela; ne more čakati na »velikopoteznost«, ki jo ogroža. Zakaj bi begali v daljave? — vprašujejo Rusi, — delo leži pred roko. Evropske družbe bi mogle obnoviti Putilove tvornice in druge ruske tovarne; ali začeti z menjalno trgovino. Že danes je mogoče dobiti ladjo rude ali bakuškega petroleja za industrijske izdelke. Velikopotezna, na dolga leta preračunjena podjetja pa so danes skoro izklju-

čena. Ruski opravnik v Rimu Vorovski je n. pr. izjavil, da ni misliti na izseljevanje italijanskih strokovnih delavcev v Rusijo, ker ni hrane. Vendar je tisoč možnosti za gospodarsko delo v manjšem obsegu. Treba je na tisoč krajih zvezati tenke žilice, potem bo ohromeli kolos ruskega gospodarstva sam zbral v sebi toliko sil, da se dvigne. Ali mar ozdravijo hromega ogromne bergle, ki mu jih nudi Stinnes s tovariši?

Genovska ali kaka druga, njej sledeča konferenca bo gotovo odločila, naj zapadne države začno obnovitvena dela za Rusijo. Če naj bo to delo uspešno, je potrebno dvoje: da gre Evropa na delo z odkritosrčno voljo, okrepiti ruski gospodarski organizem; da se problem, kako obnoviti Rusijo, razpravlja čisto zase, kolikor mogoče ločeno od vseh političnih vprašanj. Ne zagovarjamo te misli iz čustvene ljubezni vseslovanske, ampak, ker je na dlani, da gospodarstvo evropskih držav — in tudi naše države — ne bo ozdravelo, dokler bo Rusija mrtva zemlja. Genovska konferenca more skleniti odločbe, ki prinesejo kruh, delo brezposelnim v Evropi, procvit poljedelstva in industrije v Rusiji, — more pa tudi podaljšati ohromelost ruskega naroda. Morda so potrebni novi udarci, da kapitalistične države dodobra spoznajo, da ima fanjena Rusija ključ do evropske bodočnosti v rokah. Toda do tega spoznanja pride. In to bo pot do zdravlja.

j. k.

Bolgarija.

Stamboliskij o zblizanju z Jugoslavijo. — H. Monolov o reparacijskih težavah. — Nemški publicist o notranjem in zunanjem položaju Bolgarije.

Ob obisku dr. Ivaniča, ki se je podal v Sofijo baje po naročilu g. Pašića, je dopisnik reškega lista »Voce del Popolo« 26. januarja t. l. objavil razgovor, ki ga je imel s predsednikom bolgarske vlade Stambolijskim. Ta je dejal, da je zemljedska stranka, kateri on načeluje, bila vedno zoper carja Ferdinanda in zoper vojsko. Stambolijskemu je predvsem pred očmi slovanstvo in deviza »Balkan Balkancem«. Na Balkanu je treba osnovati močno in miroljubno državo, na katero bodo sosedi gledali s spoštovanjem. Ta država je velika jugoslovanska federacija, ki bi objemala 20 milijonov prebivalcev, bi se naslanjala na tri morja, bi bila četrta po velikosti med vsemi državami Evrope, v gospodarskem oziru pa ena najmočnejših. To je tudi politična platforma bolgarske zemljedske stranke. Pri obojestranski dobri volji se bo tudi makedonsko vprašanje dalo lahko urediti.

»Gazette de Lauzanne« objavlja 19. januarja t. l. članek iz peresa H. Manolova, ki označuje kot poglavitni vprašanj za Bolgarijo vprašanje dostopa do Egejskega morja in odloga reparacije. Bolgarska vlada je pro-

sila reparacijsko komisijo, da se ji dovoli triletni odlog za odplačevanje reparacij, ker anuitete, ki bi jih morala plačati Bolgarija v zlatih frankih, znašajo skoro tri milijarde zlatih levov, kar je več nego celokupni letni dohodki države. Zdaj bi bilo treba odplačati anuiteto za rok od 1. julija 1921 do 1. januarja 1922. Bolgarija vsekakor upa, da se njen položaj izboljša, ko se snide genovska konferenca.

Poluradno »Zemljedsko Zname« ni dobilo posebno ugodnega vtisa od zadnjega govora ministrskega predsednika Pašića, ki je dejal, da hoče 15 do 20 let počakati, da se dejansko prepriča o lojalnosti bolgarske politike napram Jugoslaviji. To je popolnoma isto stališče, kakor ga zavzema Francija napram Nemčiji. Vse ima svoje meje in Bolgarija ne bo nikoli prekorajčila meje, katera loči lojalnost od ponižanja. »Razumljivo je, da se spomini, katere je bolna preteklost zapustila dvema narodoma, ne morejo lahko izgladiti. Toda duh prave pomirljivosti bi bolj služil interesom mira in dveh slovanskih narodov, ki bosta prekoslej pozvana, da sodelujeta pri delu konsolidiranja Balkana.«

Publicist Herlt poroča v »Köln. Volkszeitung«: Bolgarija stavlja vse svoje nade na gospodarskopolično obnovo Nemčije. Bolgari ne vedo, kaj naj mislijo o novem Poincaréjevem kabinetu. Čim bolj Francija Nemčijo pritiska, tem bolj se Bolgarija od Francije odvrta. Že danes trpi francoska trgovina v Bolgariji vsled stalno naraščajoče nemške konkurence. Zelo se seveda zanima Bolgarija za to, kakšno stališče bo zavzel Poincaré z ozirom na orientsko vprašanje, ki se mora še pred otvoritvijo genovske konference rešiti. Bolgarija hoče, da se ji vrne zapadna Tracija, najmanj pa Dedeagač, vzhodna Tracija naj ostane Turčiji ali pa naj se poveri protektoratu kakšne velesile; le grška naj ne bo. V tem oziru Bolgari upajo, da jih bo Poincaré kot izrečen sovražnik Konstantina podpiral. Tudi stavlja Bolgari svoje nade na Českoslovaško in Jugoslavijo, ki se začenjata orientirati v smeri napram Angliji in stran od Francije. To so oni čitali iz govora ministra za zunanje zadeve dr. Ninčića.

Gospodarski položaj Bolgarije je slab, draginja narašča, trgovina in promet zastajata, banke so puste. Sicer je dosegla odlog za reparacijsko anuiteto, ki je zapadel 1. januarja t. l., toda ječi pod bremenom tekočih stroškov za reparacijsko komisijo. Zemljedska stranka se drži. Dobro se je obnesla splošna delovna dolžnost. Letošnji program obsega: popravo in zgraditev cest ter železnice, dograditev pristanišč, izdelavo telegrafskih žic, poljedelska dela, povečanje obrtnih delavnic, zlasti krojačnic in črevljaric, kjer se izdeluje obleka in obuhtev za državne uslužbenice in delavce. Ravnateljstvo javnih del gleda pri tem na to, da se mobilizirani ljudje pri javnih delih na-

uče tudi kaj za lastni gospodarski obrat, n. pr. nov način obdelovanja zemlje, manipulacija s poljedelskimi stroji, domače obrti itd.

Vprašanje je predvsem, ali politika države SHS res upravičuje upanja Bolgarov? Zdi se, da se tudi glede na to vprašanje borita v Belgradu dve struji in da Pašić slejkoprej stoji na strani nepopustljivega šovinizma. Vojaški konvenciji z Rumunijo in Grčijo, ki sta se pravkar sklenili, sta jasen dokaz za to in označujeta že vnaprej stališče, ki ga bo naša država zavzela napram Bolgariji tako glede vprašanja reparacij in gospodarske obnove kakor glede Tracije. Mi smo trdno prepričani, da Bolgarija od sedanjega kurza v Belgradu nima ničesar pričakovati. Le kadar sedanji centralistični sistem radikalov in demokratov doživi popoln brodolom, stopi vprašanje zblizanja z Bolgarijo in revizije mirovnih pogodb tudi glede na po njih ustvarjeno politično in gospodarsko stanje na Balkanu v drug štadij. Zahteva po avtonomiji Makedonije v zvezi z radikalno avtonomistično rešitvijo slovenskega vprašanja in legistativne avtonomije vseh onih zgodovinskih dežela ter pokrajin, kjer stanujejo Hrvati ali kompakterno ali pa pomešani z drugimi — so predpogoji za gori omenjeno pravično in svetovnemu miru najbolj odgovarjajočo preuredbo Balkana.

Dr. B. (Zagreb).

Avtonomija Slovaške.

Pri nas splošno prevladuje mnenje, da so notranje politične razmere češkoslovaške republike popolnoma konsolidirane, vendar temu ni popolnoma tako. Pretiran centralizem, pospeševanje svobodomiselstva ter averzija vlade proti katoliški cerkvi so obrodili kaj slabe sadove. Težak udarec za vlado, ki se nahaja v skoraj trajni krizi, je bil izstop poslancev slovaške ljudske stranke iz vladne koalicije in iz kluba poslancev češkoslovaške ljudske stranke. Neizpolnitev njihove zahteve radi treh gimnazij jim je bila povod, da so storili, kar so že dolgo nameravali. Doma so razvili živahno agitacijo za avtonomijo Slovaške. Razpoloženje prebivalstva na Slovaškem je podobno onemu na Hrvatskem in Slovenskem. Kakor pri nas so tudi Slovacom ob ustanovitvi republike obljubovali: imeli boste svoj zbor, svojo administracijo, svoje šolstvo; vojske ne bo več, ampak milica; v svojih zadevah boste sami odločevali itd. Slovaško ljudstvo, ki je globoko verno, je temu verjelo, posebno še, ko sta bili v tem smislu sklenjeni pogodbi v Pittsburghu in Clevelandu. Ustava pa jim je mesto avtonomije prinesla kulturni boj, odpravo verouka in vpeljavo češčine v šole; vsa količaja odločilna uradniška mesta so zasedli Čehi, »ker so Slovaki protidržaven element in nezanesljivi«; vojaški obvezniki služijo po vseh krajih Češke, samo doma ne;

pospešuje se naseljevanje judov; agrarno reformo, kolikor se sploh izvršuje, izvajajo češki uradniki skrajno pristransko. Razumljivo, da so v danih razmerah poslanci ljudske stranke morali na vsej črti uspeti. Danes stoji za njimi celokupno prebivalstvo Slovaške, tudi ono nemške in madžarske narodnosti. 25. januarja so poslanec Hlinka in tovariši predložili parlamentu zakonski načrt o avtonomiji Slovaške v smislu pogodb v Clevelandu in Pittsburghu. V zakonu se zahteva: Lastni deželni zbor za Slovaško z 92 poslanci, izvoljenimi na podlagi splošnih, tajnih in proporcijnih volitev. Poslanec lahko postane samo slovaški deželan. Notranje zadeve, šolstvo in administracija so avtonomne. Predsednik, vojska, finance, zunanje zadeve so skupne. Tretjino vsega skupnega uradništva morajo zavzemati Slovaki. V predsedništvu mora obstojati poseben slovaški oddelek. Zakoni, ki jih sprejme parlament v Pragi, so veljavni za Slovaško samo, če jih odobri slovaški deželni zbor. Uradnike do IV. činovnega razreda na Slovaškem imenuje predsednik republike, ostale slovaška vlada. Uradni jezik je samo slovaški. Ta predlog zakonskega načrta so podpirali tudi nemški krščanski socialisti.

Srednjeevropski gospodarski blok in lanska pogodba.

Z avstrijsko-češkoslovaško pogodbo v Lanih se peča neki avstrijski politik v »Kölnische Volkszeitung«. On brani to pogodbo pred očitkom nemških šovinistov, ki vidijo v zblizanju med Avstrijo in Češkoslovaško oddaljenje Avstrije od Nemčije. Prvič je bila ta pogodba za gospodarsko dan na dan bolj propadajočo avstrijsko republiko stvar neizogibne gospodarske nujnosti. Drugič odgovarja ta pogodba splošni težnji po razpadu Avstrije nastalih srednjeevropskih nacionalnih držav, da na razvalinah starega ustvarijo nekaj novega, kajti samo s političnim osamosvojenjem še ni vse storjeno: v srednji Evropi se ustvarja gospodarski blok narodov, ki so drug na drugega navezani, pa se v okviru stare monarhije niso mogli razvijati. Po razbitju starih, tudi na mnogih notranjih nujnostih slonečih tradicionalnih vezi se morajo povezati nove. To razumevajo danes tako Avstrija in Češkoslovaška kakor Madžarska in Jugoslavija, ki uvidevajo, da se morajo osvoboditi od antantnih bergel, na katerih so morale hoditi dozdej. Politika nacionalnih strasti se mora speljati v strugo pametne gospodarske politike. Če se pogodba v Lanih prav razume, ne bo tvorila zidu med Avstrijo in Nemčijo, ampak bo narobe mogla posredovati med Nemčijo in zaavstrijskimi nasledstvenimi državami; eventualni združitvi Avstrije in Nemčije, če se izkaže za potrebno, pa lanska pogodba ne prejudicira, ker se more to zgoditi itak le, če se izpremeni svetovna mirovna pogodba; v takem slučaju bi se seveda tudi lanska pogodba

morala revidirati. — Nemški politik, ki sicer se ni popolnoma prebolet »odpada« narodnosti od monarhije, dasi ga sam priznava kot naravno nujnost, — dobro umeva koncept Masarykov, ki misli na »združene države Evrope« in v svrhu doseženja tega ideala pusti dr. Beneša, da gradi zaenkrat srednjeevropsko gospodarsko skupnost. — V isto smer kaže misel nekega nacionalnega ekonoma v »Prager Presse«, ki je sprožil ne popolnoma novo idejo srednjeevropskega gospodarskega parlamenta. Za krščanskega politika so to upapolni pojavi.

Preorientacija v Rusiji.

Glede gospodarske vzpostavitve Rusije od strani zapada pišejo oficijozna moskovska »Izvestja«, da imajo za Rusijo za prvi čas največ pomena posojila v denarju in blagu. Toda tudi koncesije bodo neizogibne, seveda pod pogojem priznanja sovjetske vladavine. Vendar se komunisti zavedajo nevarnosti, ki preti od kolonizatorskih metod in tendenc zapadnega velekapitala. Komunistična Rusija se bo držala sledečih smernic: ne bomo dopustili, da se Rusija izpremeni v kolonijo in gledamo na inozemski kapital samo kot na sredstvo, ki naj nasiti naš ostri glad po blagu in ustvari trdne temelje našemu lastnemu industrijskemu razvoju. (6. februarja 1922.)

Preorientacija ruske socialnogospodarske politike. Potreba po zvišanju produkcije, pritegnitvi inozemskega kapitala in podnetu gospodarske iniciative ter svobodni trgovini povzroča preorientacijo komunistične gospodarske politike. Tako si že zdaj stojita nasproti: strokovno organizirano delavstvo na eni in državni gospodarsko-obratni in gospodarsko-produkcijski organi na drugi strani, z eno besedo, delojemalec in država kot delodajalec. Prvi ima potem svoje strokovne organizacije varovati svoje koristi, zlasti višino mezde in ugodne delovne pogoje ter paziti, da se državni gospodarski organi ne izrastejo v birokratske naprave, ti pa imajo skrbeti, da se podjetja vodijo pod vidikom trgovske rentabilnosti, da se izdelata čim več poceni produktov. Kolektivne pogodbe med strokovnimi zvezami in gospodarskimi organi se imajo točno izvrševati. Važno je tudi, da se od članov strokovnih organizacij nima zahtevati določno politično naziranje in da je vsak delavec tudi svoboden glede na vero. Največja važnost pa se polaga na disciplino, čut dolžnosti in delovno vzgojo. (»Izvestja« — Anketa o aktualnem strokovnem vprašanju, februar.) — V teoriji je to kajpada pravilno, kako pa se bodo dala nasprotja med obratom, četudi je draven, in med delavstvom, praktično poravnati, pa bo odvisno še od drugih faktorjev. — Vsled preorientacije gospodarske politike sovetov je postalo aktualno tudi vprašanje carinske

politike. Začel se bo živahni blagovni promet inozemske provenience, s čimer bodo dani predpogoji za izravnavo cen na domačem trgu s cenami svetovnega trga. Blagajna države je prešibka in potreba po denarnih sredstvih je prevelika, da bi ne prišlo v razpravo vprašanje carinske politike. Carinska politika zasleduje tiskalne in carinskovarstvene namene. V fiskalnem oziru bo sovjetska carinska politika šla za tem, da omeji divjo špekulacijo na notranjem trgu, ne da bi se cene blagu zvišale, ker bo tudi vpliv svetovnega trga postavil temu primerne meje. Kar se tiče carinskovarstvenih ciljev, se bo država varovala pretiranega prohibitivizma, da ne bi dežela vsled počasnega napredka domače industrije ostala brez potrebnih produktov. Carina se bo pobirala samo na mejah sovjetske federacije, nikakor pa ne med posameznimi federacijami ruske republike. Carinski tarif se je predložil sovetu ljudskih komisarjev v odobritev (»Pravda«, 31. januarja.) — Iz »Pravde« 21. januarja je posnemati tudi, da se je veleindustrija, kolikor je še obstoja v Rusiji, popolnoma preuredila v truste in je dotični načrt izdelal vrhovni sovet za narodno gospodarstvo. Dozdaj obstoja 47 trustov. Pritegnitev inozemskega kapitala k tem danes še državnim podjetjem kakor tudi soudeležba domačih podjetnikov bo seveda dala tem trustom v bodoče nekoliko drug značaj in pospešila preorientacijo ruskega gospodarstva, koje končna oblika se še odteguje našemu predvidevanju.

Vprašanje trgovinsko-prometne svobode. V prvi polovici 1921. l. se je izvozilo iz Rusije 13 milijonov pudov blaga, uvozilo pa 55 milijonov pudov. Ako primerjamo uvoz iz leta 1913., uvidimo, koliko je še treba, da se nasiti ruski trg z inozemskimi produkti. V letu 1913 je uvoz znašal 936 milijonov pudov v vrednosti 1374 milijonov rubljev; leta 1912. se je uvozilo v Rusijo produktov za 1140 milijonov rubljev. Ruska zunanja trgovinska politika mora nujno iti za čim večjim povečanjem uvoza. Ker pa imamo danes v Rusiji zopet malo zasebno podjetništvo, ker je tudi zadružništvo bolj svobodno in privatni konsum manj omejen, nastane vprašanje primerne regulacije blagovnega prometa, ki nastane vsled obnovljenih zvez s svetom. Vrhovno vodstvo zunanje trgovine ima vsekako ostati v rokah državnega ljudskega komisariata. Ustvarijo se pa posebni organi za operacije z inozemstvom: importne in eksportne družbe, trusti, ruske in rusko-inozemske firme itd. Država si lahko zasigura prevladajoči vpliv ali potem nakupa večine akcij ali potem zakonskih določil. Treba pa je tudi lokalnim organizacijam dati več svobode. V smislu te politike se je osnovala ruska eksportna in importna družba, pri kateri ma vlada 51% vseh akcij, 49% pa trusti ruskih fabrik, zadruge, privatniki in zastopniki inozemskega kapitala. (»Ekonomičeskaja Žizn«, 22. jan. 1922.)

Razpoloženje kmetkega ljudstva. Da se ruski kmet kljub vsem težavam napram sovjetskemu režimu večalimenj dobrohotno obnaša, ima svoj vzrok tako v demokratično-patriarhalčni miselnosti ruskega kmeta kakor v agrarni politiki države. Sovjeti pravzaprav le nadaljujejo kmetško reformo osvobođenja kmetkega stanu od leta 1861. dalje, ne uvažajo nobenih prevratnih reform in se prilagodujejo kmetu, ki je prejšnje reformno delo sovražil, ker se je izvajalo birokratično, dočim ima danes res samo kmet besedo. Na kvazi-komunistično obdelavo zemlje je muzik itak že stoletja navajen, ker se še danes ogromna večina zemlje od strani srenje v določenih periodah razdeljuje v obliki turnusa med obitelji po številu duš, ki predstavljajo delovno moč; zato se ta zemlja tudi imenuje »nadélna«. Zasebnolastninske zemlje pridejo le na zapadu precej v poštev, v Sibiriji pa je tudi ta oblika večkrat zvezana z »mirskim«, to je srenjskim organizmom v obliki začasnega najema od sosedne srenje (to so navadno takomenovane »zaimke« — farme). Vsakokratno razdelitev zemlje vodi suvereno srenjski »shod«; v carskih časih je seveda imel takozvani »zemski načelnik«, edinole od gubernske uprave odvisen birokrat, tudi tu odločilno zadnje besedo; danes je to odpadlo. Prej je srenjska razdelba izpadla ugodno za kmetkega buržuja (takozvanega »kuláka«), danes se okoriščajo mali in srednji kmetje. Sovjeti se sploh tudi v običajno pravo glede dedovanja malo vmešavajo. Pravzaprav je skoro v vsaki vasi drugače in glavno je, da država ta proces le regulira, sicer pa pušča najširšo avtonomijo po čisto nepisanih zakonih. Ob odpravi tlačanstva 1861 se je razdelilo 126 milijonov hektarov nadelne zemlje po srenjskem načinu. Od te zemlje je postalo do leta 1905. le 18% zasebnolastninske. Leta 1882. se je ustanovila kmetška banka. Leta 1893. se je turnus srenjske razdelitve določil na vsakih 12 let in vendar se v Sibiriji še danes zemlja vsako pomlad prerazdeljuje. Leta 1906. se je potom zakona dala vsakomur pravica brez vsega iz srenjske skupine izstopiti. Do leta 1911. pa je le 17% kmetkega ljudstva na zapadu to pravico dejansko pridobilo. Leta 1906. je tudi agrarna banka začela prodajati 7 milijonov desetatin domenske zemlje. Dejansko pa je velepossestvo uničila šele revolucija. Te zemlje pa je bilo takrat samo še četrtnina vse zemlje. Od te pa so se mužiki polastili samo ene četrtnine, in sicer so jo zopet deloma prevredli v zasebno lastnino, deloma v srenjo. Ostale tri četrtnine upravlja danes država v obliki vzornih gospodarstev, ki imajo kmetom oddajati semena. Sovjeti skušajo zdaj to regulirati, dočim je od početka vladala prava anarhija. Vprašanje pa je seveda težavno, ker je Rusija ogromna, način obdelovanja in potrebe skrajno različne in se vsled tega ne da določiti enotna mera »nadéla« na povprečno delovno moč, vrh tega pa je tre-

ba obsežne komasacije raztresenega in neenakomerno prodovitega nadelnega ozemlja. Zato pa zdaj sovjeti organizujejo cel gromadni zemljemerski aparat, to se pravi, nadaljujejo to, kar je po revoluciji 1906 začel Stolypin. Ruski kmet pa razume, da se čez noč ne more popraviti, kar je zagrešila svetovna vojna, potem pa državljanske vojne in blokada Rusije od strani zapadnih velesil, vsled česar je posebna ploskev v celi državi padla povprečno za polovico. Zdaj ko je komunistični režim opustil tudi sistem nasilnega živilskega gospodarstva in daje več svobode zasebni iniciativi, se razmere baje izboljšujejo.

Inozemski kapital v ruskem kmetijstvu. Ljudski komisar za poljedelstvo, Jakovenko, je izjavil, da si misli sovjetska vlada udeležbo inozemskega kapitala pri vzpostavitvi ruskega poljedelstva tako v obliki kredita kakor koncesij. Treba je restavrirati bivše velikanse carske povodnjevalne naprave v Turkestanu, nanovo povodniti Povolžje, da se preprečijo periodične suše, povečati zelenjavsko ploščo, graditi žitne elevatorje in hladilnice, ustanoviti fond za posetev, obnoviti inventar na živini, kateremu vsled kolosalne izgube pomladka preti pogin, izkoristiti fosforitne zaloge za umetna gnojila, ki so največje na svetu, graditi tovarne za špirit, škrob, sladkor in konserve. Glede koncesij pa pridejo v poštev velikanski gozdovi v Sibiriji, kolonizacija (Altaj), električne centrale in velika vzorna gospodarstva. Krupp dobi v kratkem koncesijo na 50.000 desetatin zemlje v to svrhu. (»Pravda« — »Izvestja«). — Kakor se vidi, utegne Rusija postati v bodočih desetletjih prva kolonizacijska zemlja, zlasti Sibirija, ki je morebiti po naravi najbogatejša na svetu.

Stanje verskega in cerkvenega vprašanja v boljševiški luči. Znani boljševiški »Rulj« opisuje v številki 28. januarja 1922 sedanjí položaj ruske cerkve. Cerkve so številneje obiskane nego pod carjem, prireajo se cerkveni koncerti, škofje obiskujejo svoje škofije, celo patriarh se vede čisto demokratično in cerkveni dostojanstveniki hodijo zdaj peš po ulicah, kar je bilo prej nezaslišano! škofu je bilo po zakonu prepovedano pojaviti se drugače kakor z bogato vprego). Škofje, posebno Antonin, in duhovniki marljivo pridigujejo, česar prej ni bilo. — Boljševiki, ki so prej cerkev ljuto preganjali, so se zdaj z njo v toliko sprijaznili, da ji puščajo vsaj najprimitivnejšo svobodo.

Z.

Svetovna politika.

»Združene države srednje Evrope«. Češko-slovaški minister za zunanje zadeve dr. Beneš je 15. septembra 1921. v La Revue de Genève priobčil članek z naslovom »Za bodočnost Evrope«, v katerem označuje smernice svoje politike in poudarja temeljno misel male antante, katero si on misli kot

začetek srednjeevropske federacije: »Korakoma gradimo novi sistem, ki sloni na poedinih političnih in gospodarskih pogodbah, varuje popolno politično in gospodarsko suvereniteto novih držav in skuša dati posebnim zahtevam vsake izmed njih izraza. Čuvstvo, da nihče ne zadošča sam sebi, prepričanje, da so se meddržavni odnosi od nekdanj ucvrščali potom medsebojne zavisnosti, oživlja ta sistem, katerega logični zaključek bodo enkrat tvorile »združene države srednje Evrope... Pri tem delu dograjevanja ne smemo izgubiti izpred oči celokupne Evrope in sveta; mi se moramo vedno ozirati na celoto, mi se moramo boriti proti egoizmu narodov, razredov in posameznikov, mi se moramo zavzemati za politiko dobre volje in popolne poštenosti v odnosih med državami.«

Zmaga krščanske demokracije v Belgiji. Pri volitvah v državni parlament decembra 1921 so dobili krščanski demokrati 82 poslancev (prej 73), socialni demokrati 70 (prej 66), liberalci 32 (prej 31). V »Libre Belgique« ugotavlja C. van Overbegh temeljne vzroke te zmage. Tri dejstva so nagnila državljane, da so izkazali na večje zaupanje tej stranki: preosnova katoliških ustanov socialnega značaja, nova politična strokovna organizacija stranke in delovni program za bodočo vlado. Preosnova katoliških socialnih ustanov je obstojala v tem, da so organizacije, ki so imele prej bolj dobrodelen in podporen značaj, postale samostojne in se prepoile z globljim krščanskim po-movanjem o solidarnosti in temeljni enakopravnosti vseh ljudi. Tako je bilo mogoče, pritegniti mnogo dobrih proletarskih sil, ki so bile prej pri socialni demokraciji. Na kongres demokratske lige julija 1921 so prišle krščanske sile v petih skupinah: Zveza krščanskih sindikatov (210.000 članov), Zveza krščanskih zadrug (130.000 članov), Zveza delovnih zadrug (nad 100 zadrug), Federacija ženskih zvez (65.000 članov) in Zveza delavskih društev. Razen teh velikih organizacij obstoja še Kmečka zveza z nad 200.000 člani in z nešteti krajevnimi podružnicami. Koliko dela čaka krščansko demokracijo še na polju strokovne organizacije, kaže dejstvo, da šteje socialistična strokovna zveza nad 800.000 članov, socialna demokracija pa je dobila le 673.000 glasov, četudi obstoja volilna dolžnost. Iz tega je sklepni, da so desetstični članovi rdeče strokovne zveze glasovali za krščansko demokracijo. — Da je stranko napolnil nov duh delovne demokracije, je zadelo na majhen odpor. V več okrožjih so konservativci postavili lastne liste, a pokazalo se je, da volilci skoro enodušno soglašajo s krščansko demokracijo. Odpor konservativcev izvira pač iz dejstva, da se predvsem imovitejši krogi ne morejo sprijazniti z dalekosežno socialno zakonodajo, ki jo ima v delovnem programu stranka. Sicer pa tudi ta mala struja sodeluje v belgijski katoliški uniji, ki je vrhovna

kulturna organizacija vseh belgijskih katoličanov.

Ustava svobodne irske države. Člen 1. pogodbe med Veliko Britanijo in Irsko z dne 6. decembra 1921 določa, da imej Irsko v britanskem cesarstvu isto državno-pravno stališče kot dominioni; vzorec za ustavni položaj nove države je ustava Kanade. (Člena 2. in 3.) Kanado so določili Irski za botro, ker je med vsemi državami, ki so hčerke Anglije, dosegla največjo samostojnost. Razentega vsebuje Irsko in Kanada tudi podobni notranji spor. Kakor se bori južna Irsko z Ulstrom tako je Kanada razdeljena na katoliško-francoski in protestantsko-angleški del. Katoliški Francozi so se iz pokrajine Quebec razširili tudi v sosedno deželo Ontario in tvorijo danes četrtino vsega kanadskega prebivalstva. Anglija je znala napolniti to manjšino s kanadsko državno mislijo, in sicer tako-le: **Široka pokrajinska samouprava in kulturna samoodločba** pokrajini je francoskim Kanadijem zaščitila njih jezik in kulturo; francoski jezik je enakopraven z angleškim v zveznem parlamentu in v pokrajinskem zboru v Quebec-u. Irski večini je torej položena na dlan formula, kako naj reši ulstrski spor. Na čelu Kanade stoji generalni guverner, imenuje ga kralj; je le reprezentativna oseba. Njemu ob strani stoji kabinet 16 ministrov, ki so resnična vlada države. Predsednik kabineta je tudi zunanji minister. Kabinet sestavlja večina zvezne zbornice, volene po splošni volilni pravici vsakih pet let. Osrednja vlada ima pravico nadzorstva nad zakonodajo pokrajini. V sporih med osrednjimi in pokrajinskimi vladami odloča najvišji sodni dvor in kot apelacijska inštanca državni svet v Londonu. Enota britanskega cesarstva se izraža v določbah, da so kanadske postavne veljavne le, če niso v nasprotju z angleškimi, izven Kanade so veljavne le, če so potrjene s cesarsko naredbo. Brez potrdila londonskega parlamenta ni mogoče izpremeniti kanadske ustave in ni mogoče skleniti pogodb z inozemskimi državami. — Kanada ima lastno armado (40.000—50.000 mož ljudske brambor), ki stoji pod nadzorstvom zvezne zbornice. Braniti obrežje je dolžna angleška mornarica. Kanada po ustavi ni dolžna, udeleževati se vojn na strani Anglije, a jo je že dvakrat prostovoljno podpirala, in sicer 1899. proti Burmu in 1914. leta. Podpisala je mirovno pogodbo in je samostojen član Zveze narodov. — Svobosčine Kanade so postale svobosčine svobodne irske države. Vezi, ki jo bodo vezale na Anglijo, so zelo rahle. Vendar vse kaže, da bo tudi v Irski kot v Kanadi šlo radikalno gibanje za novimi svobosčinami: guvernerja naj voli parlament, osnuje se lastna mornarica, lastna diplomatska zastopstva. Če pade še formalna določba, da je Irsko angleški dominij in prisega kralju, bo Irsko popolnoma suverena.

Julijska Benečija.

Občinske volitve v Julijski krajini. V dneh 15. in 22. januarja so se vršile volitve v Julijski krajini. Razločevati moramo dva pasova: narodno ogrožene kraje in čisto slovenske ali hrvatske občine. V prvi pas spadajo Trst z okolico, nekaj občin na obmorski črti Trst-Tržič, mesto Gorica in večina istrskih občin. V Trstu so Slovenci doživeli poraz, dobili so 500 glasov manj kot ob majske volitvah. Gotovo so bila tega kriva tudi nasilja fašistov, a ta nasilja bi bilo mogoče z modrejšo taktiko omejiti. Večina slovenskih delavcev v Trstu je oddala glasove komunistom. V štirih občinah — Nabrežina, Devin, Sežana in Postojna — so dobile s pomočjo kompromisov vladne skupine zastopstva. Vse te občine so bile starodavne trdnjave naprednjstva. V Istri nam izid volitev pove le, da je ta dežela še vedno izven zakona. V slovenskem delu Istre so prodrli skoro izključno Slovenci, v hrvaškem delu so italijanski narodni bloki dobili celo vrsto odbornikov čisto hrvaških občin, tako Volosko, Opatijo, Žminj itd. Močno so narastli komunistični glasovi. — Čisto drugo lice kaže Goriška. Narodnostni boj se vrši le v par občinah. V Gorici vržejo Slovenci staro mestno vladno in s svojimi glasovi izročijo mestno upravo v roke zmerni »Azione friulana«. Na deželi je volilni boj brez smeri. Po načrtu so nastopili le komunisti, ki imajo po občinah majhne skupine organiziranih, in ti so zbirali »male ljudi« proti večjim posestnikom, trgovcem in krčmarjem. Uspeli so pa le tam, kjer imajo strokovne organizacije in razširjen tisk, torej predvsem v goriški okolici. Večino imajo v Solkanu, Štandrežu, Mirnu, Desklah, Plavah, Povirju, manjšinsko zastopstvo (eno petino mandatov) v vrsti drugih občin. Socialisti so dobili eno občino, Biljano v Brdih. Druge krajevne skupine so šle v boj z gesli: mladi proti starim, vas proti vasi, proti komunistom... in so jih prištel med narodno stranko. Ta breznačelna, zmešana, nesmotna politika slovenskemu življu ne bo koristila. Vendar se skozi vso to nepregledno četo vaških stranic in skupin vleče zdrava misel, da morajo priti k vodstvu občine nove sile iz plasti malih kmetov in delavcev. S tem se je prvič po vojni probudila zavest da se jugoslovenski življenj v Julijski krajini ne bo mogel ohraniti s hejslovansko politiko, ampak le s smotrenim socialnim delom. **Adr.**

Socialno vprašanje in gibanje.

Poizkus skupne fronte vsega proletariata. Kakor znano, je marksistično-socialistični proletarijat danes razkosan na tri organizacije: 1. moskovsko komunistično internacionalo, 2. londonsko internacionalo in 3. takozvano poltretjo internacionalo s sedežem na Dunaju. Od te je prišla iniciativa, da se naj

skliče konferenca vseh treh internacional v Parizu, kjer naj bi se razpravljalo o ustvarjenju skupne fronte vsega proletariata. Konferenca se je sestala 3. februarja in končala 7. februarja. Manjkali so Nemci, ki so takrat ravno imeli železničarski štrajk, Italijani in francoski komunisti. Glavni tajnik dunajske internacionale dr. Fritz Adler zastopa misel, da rekonstrukcija mednarodne proletarske solidarnosti ni mogoča brez tesnega sodelovanja z Moskvjo, drugi pa so mnenja, da se mora v prvi vrsti nekomunistični proletarati združiti. Kongres ni prinesel nobenega rezultata, ampak se je le sklenilo, da se skliče v najkrajšem času druga konferenca v Frankfurtu, kjer bi naj bile zastopane vse tri skupine.

C. K. (Pariz).

Neorientiranost italijanske socialistične stranke. Vprašanje, ali naj socialistična stranka Italije sodeluje v vladi, je zopet stopilo na dan. Fašistovska nasilja, slaba in smešna taktika komunistov v parlamentu, polom sovjetskega gospodarstva so tako okrepile Turatijevo desnico, da je hotela izzvati odločitev. Confederazione generale del lavoro, rdeča strokovna organizacija, je sprejela dnevni red, v katerem pozivlje stranko in parlamentarni klub, naj porabi vsa razpoložljiva sredstva v zaščito proletariata. Bil je to prikrit poziv, naj vstopijo v vladno. Stari Turati je izdal oklic, v katerem pozivlje stranko, naj potem, ko jo je ruska bajka začarala v dveletno nedelavno besedičenje, zagradi vendar probleme italijanske zemlje. Da odloči o tem glavnem vprašanju, je stranka sklicala državni socialistični svet, ki je 18. januarja razpravljal o vprašanju: Opozicija ali sodelovanje? Zmagal je za sedaj še Serrati, vodja centra; državni svet je sklenil, naj stranka ostane v opoziciji, naložil je parlamentarnemu klubu, naj se strogo drži smernic milanskega kongresa in je končal z običajnim pozivom za enotno fronto svetovnega proletariata. S tem je bitka zaenkrat končana. Toda desnica ne misli odnehati. Glavni odbor zveze socialističnih občin in vodstvo parlamentarnega kluba sta odglasovala resolucije, naj stranka izrazi zaupanje ministru, ki bi ščitil proletarijat pred nasilji. — Obe struji navajata tehtne razloge za svoje zadržanje. Desnica toži, da so strokovne organizacije izven zakona, da združništvo hira in da popolari z zakonodajnim delom in vplivom zajemajo čimdalje širše množice kmetijskega in industrijskega delavstva; slednjič da se zunanja politika vrši brez najmanjšega vpliva socialistov. Levica pa se boji, da bo jedro zavednega delavstva krenilo h komunistom, če gre stranka na vladno. — Vsi organi popolarov so enoglasno izjavili, da je koalicija s socialisti mogoča le na podlagi delovnega programa, katerega prva točka mora biti svoboda katoliške šole. To je za desnico, katere voditelji Turati, Treves, D'Aragona so znani framasoni, grenka kroglica. Bitka ni kon-

čana, prihodnje dejanje te tragedije se vrši jeseni na strankinem kongresu.

Socialna zakonodaja na Angleškem leta 1921. Med najvažnejše v socialno zakonodajo spadajoče zakonodajne naredbe v letu 1921, spada izboljšanje in razširjenje zavarovanja za brezposelne, kakor tudi zakoni, ki naj omogočijo zaposlenost nezaposlenim. Zadnji zakoni spadajo deloma v področje za javna dela. Posebno državno nadzorstvo nad premožavniki je bilo radi sklepa parlamenta ukinjeno 31. marca l. l. Ustanovljeno je bilo posebno oblastvo, ki naj posreduje v sporih radi delovnih pogojev med železniškimi podjetji in železniškimi nastavljenici. 19. avgusta je bil sprejet zakon, ki ustanavlja poleg že do sedaj poslujočih posredovalnih oblastev za rešitev spornih vprašanj med poljedelci in poljskimi delavci še posebne upravne odbore, v katerih sta obe stranki zastopani in kojih sklepi so sodnijsko izvršljivi, ako jih je prej potrdil minister za poljedelstvo. Poleg tega se je izboljšalo tudi bolniško in nezgodno zavarovanje, uredila delovna doba v prodajalnah ter zaposlenost otrok in mladoletnih oseb v pridobitnih podjetjih. (*Labour Gazette*, London od dec.)

Verstvo.

Socialni svetnik. Italija ima to posebnost, da je rodila mnogo svetnikov ali blaženih, ki nosijo takorekoč izrazito ljudski značaj, so že za časa življenja uživali med najširšimi krogi izredno popularnost in bili vedrega, veselega značaja: Sv. Frančišek, sv. Filip Neri, don Bosco itd. V najnovejšem času imam duhovnika Leonarda Murialda (1828 do 1900), ki je tudi nosil vse te znake na sebi in ki ga misli cerkev proglasiti za svetnika. Murialdo je bil potomec aristokratske rodovine, se je pa ves posvetil delavcem, zlasti mladini, in se živahno udeleževal političnega življenja. Murialdo je bil živ dokaz, da je tudi politično in socialno delovanje v modernih razmerah, ki gotovo jemlje človeku ves čas, svetniško delo, ako se le vodi v pravem duhu: ono je v takem slučaju tudi svoje vrste molitev, molitveno delo, povzdigovanje lastne duše in tujih duš k Bogu. Murialdo dokazuje tudi, da se stroga cerkvenost kaj lepo sklada z modernimi zahtevami časa, da je svetnik v najboljšem pomenu besede napreden, socialno koristen in delovno življenje pospešujoč činitelj. Murialdo je deloval v Turinu in je, kakor njegov sodobnik in vzor, don Bosco, združeval gorečo ljubezen z organizatoričnim talentom, imel je pa tudi velike, zlasti denarne težave s svojimi socialnimi ustanovami, kar mu ni jemalo dobre volje in veselega optimizma. Najprej je začel s katehetizacijo proletarske mladine, vzrastle brez krščanskega pouka

v družini ali brezverski šoli; potem je vodil neki don Boscov oratorij in nato prevzel hudo zadolženi rokodelski dom. Kmalu je uvidel, da karitativne naprave ne zadostujejo, ampak da je treba širše politične akcije, da se italijansko delovno ljudstvo zave svoje katoliške vernosti, ki je bila zadušena od liberalne materialistične propagande ter si potem samo pomaga iz telesne in duševne bede. Zato ga kmalu vidimo med vnetimi delavci »Unione operaia cattolica«, »Opera dei congressi« itd., ki značijo prve stopnje v razvoju poznejše italijanske katoliške ljudske stranke. Že leta 1880. je don Murialdo zasnoval načrt, kako organizirati katoličane za politično borbo v občinah in provincialnih zastopih in pridobival za to misel malo-dušne sobrate, ki so si le z največjo težavo dali dopovedati, da »prete«, duhovnik, ne spada samo v zakristijo. Zadnje desetletje svojega življenja pa je pobožni duhovnik posvetil delu za vzgojo kmetško-delavske mladine. Idejo samo je povzel iz Francije, kjer so takozvani bratje sv. Jožefa v Cîteauxu vzgajali okoli 800 mladeničev za kmetijstvo in rokodelstvo. Ustanovil je bratovščino sv. Jožefa, iz katere so kmalu izrastle kmetijske kolonije po vsej Italiji. Te kolonije predstavljajo zavetišča in vzgojilnice kmetско-proletarske mladine in so tudi pri nasprotnikih izzvale samo priznanje, podobno kakor salezijski oratoriji po mestih. Prav pravi o svetniškem duhovniku »Corriere d'Italia«: »V njem je posebej svetnik, ki je razumel moderni čas in uvidel, da je katoliška organizacija eno najuspešnejših sredstev posvetitve človeške družbe.

—č.

Revije.

»Prerod«, glasnik za нравno povzdigo naroda, 1. številka, 1. letnik, Ljubljana. — O tem glasilu, ki ima za namen, da pobija pijanost, surovost in vsakršno razuzdanost, spregovorimo obširneje prihodnjič. Alkoholizem je najstrašnejša rana na našem socialnem telesu. Zato bo vsak socialist, pa naj bo že te ali one barve, z vsemi silami podpiral akcijo za prerod ljudstva. List, ki izhaja mesečno, je zelo poceni: 10 dinarjev na leto.

»Mentor.« List za srednješolsko dijaštvo, izhaja v Zavodu sv. Stanislava, stane za dijače 10 Din, za druge naročnike 20 Din. Ta list je namenjen sicer v prvi vrsti dijaštvu, a ga tudi naša inteligenca rada bere. V tem listu, ki je edini te vrste v Jugoslaviji, vidimo zastopane naše priznane slovestnike (Finžgar, Pregelj), vidimo klasični humanizem (Omerza, Samsa) in realizem (Pengov). Drobiž na koncu lista je zelo vzgojnega pomena. Naši mladi inteligenci list toplo priporočamo.

Nowa založba
Kongresni trg 19.

Pisarniške, šolske
potrebščine. Knjige.

Ali ste član i. delavskega konsumnega društva
v Ljubljani, ki ima 37 prodajaln v Sloveniji.

Ali se zavedate, da ta organizacija odločno za-
stopa interes konsumenta in že samo s svojim
obstojem, tam kjer ima prodajalno, vpliva na cene.

Vsak zaveden kršč. socialec
mora biti član na e zadrugi!

Pristopnina 10 K. — Delež 100 K. — Jamstvo
še enkratno. — Od normalnih cen 3% popust!

Hranilne vloge se obrestujejo po
5%!

Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani

priporoča:

Narodnogospodarski eseji. Spisal dr. A. Gosar. Din 2.—.

Dohodnina. Določbe o dohodninskem davku po zakonih o osebnih davkih z dne 25. oktobra 1896 drž. zak. in po osebno davčni noveli z dne 23. januarja 1914, drž. zak. št. 13. Pregledno sestavi in pojasni Valentin Žun. Din 10.—.

Govedoreja. Spisal Rado Legvart. Din 10.—.

Slovenski sadjar. Ilustrovan list za pospeševanje sadjarstva. Uredil M. Humek. Letnik 1918 Din 12.—, letnik 1919 Din 10.—.

Okoli 30 številk raznih posameznih letnikov 1914 do 1917 Din 15.—.

Sadno vino ali sadjevec. Navod, kako ga izdelujemo in kako z njim ravnamo, da dobimo okusno in stanovitno pijačo. Po najnovejših virih in lastnih izkušnjah za slovenske sadjarje priredil in z 42 podobami pojasnil Martin Humek. Din 6.—.

Osnovni nauki iz astronomije (Kozmografija). Spisal Jožef Reischer, gimnazijski profesor v Ljubljani. Din 6.—.

**Ali imate že zavarovane svoje pre-
mičnine in posestva proti požaru?
Zavarujte sebe in svojo družino za
življenje: Za slučaj smrti, smrti in
doživetja otroške dote, pogrebne
stroške itd. - V poštrev pride edino
le naša domača**

Vzajemna zavarovalnica
v Ljubljani, na Dunajski cesti šte. 17,
katera Vam nudi največje ugodnosti.